

CLAUDIA PETRESCU
EMANUELA IGNĂTOIU-SORA

INTERSECȚIONALITATEA ÎN TRE CONCEPT ȘI PRACTICĂ

Cum este înțeles și implementat conceptul
de intersecționalitate în rândul organizațiilor
neguvernamentale românești

www.instaredebine.ro

**ÎN STARE
DE BINE**
Program pentru ONG-uri
susținut de Kaufland

Program implementat de:

**Fundația pentru
Dezvoltarea
Societății
Civile**

Susținut de:

INTERSECȚIONALITATEA ÎNȚRE CONCEPT ȘI PRACTICĂ.

Cum este înțeles și implementat conceptul de intersecționalitate în rândul organizațiilor neguvernamentale românești

Autoare: **Claudia Petrescu și Emanuela Ignățoiu-Sora**

București
septembrie 2024

Realizarea acestui raport nu ar fi fost posibilă fără sprijinul colaboratorilor și colegilor noștri. Mulțumirile și aprecierile noastre se îndreaptă în mod special către Andrei-Vărbănescu, Cristiana, Bojincă Marian, Cireașă Laura Mihaela, Dumitrescu Vlad, Gheață Mihaela, Ilie Ioana, Jitariță Ana Maria, Nicovescu Anca, Nițu Cosmin, Răileanu Cătălina, respondenților sondaje și interviurilor și tuturor celor care ne-au încurajat și sprijinit în acest demers.

Toate drepturile asupra acestei lucrări aparțin Fundației pentru Dezvoltarea Societății Civile (FDSC). Orice reproducere integrală sau parțială, indiferent de mijloacele tehnice utilizate, fără consimțământul scris al FDSC, este interzisă. Părți din această publicație pot fi reproduse în scopuri necomerciale doar cu precizarea sursei.

Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile
Bd. Nerva Traian, Nr. 21, sector 3, București
E-mail: offoce@fdsc.ro
Pagină web: www.fdsc.ro

Acest material a fost realizat în cadrul programului În Stare de Bine, susținut de Kaufland România și dezvoltat de Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile.

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială Kaufland România. Informații despre În Stare de Bine sunt disponibile la www.instaredebine.ro

Grafică și Design: QuickData S.R.L.

Despre autoare

Claudia Petrescu este cercetător la Institutul de Cercetare a Calității Vieții (Academia Română) și are o experiență de peste 20 de ani în implementarea de proiecte de cercetare în diferite domenii precum protecția copilului, violență de gen, servicii sociale, educație, dezvoltare comunitară, economie socială, sectorul neguvernamental și calitatea vieții. Are o solidă pregătire academică și profesională în sociologie și cercetare socială și o vastă experiență în cercetarea subiectelor de incluziune și dezvoltare socială. A început să studieze tematica intersecționalității în urmă cu trei ani într-un proiect derulat de Asociația Centrul pentru Legislație Nonprofit, iar ulterior a luat contact cu ea în proiectele europene dedicate tinerilor NEETs, mai specific celor cu dizabilități sau care proveneau din familii de migranți.

Emanuela Ignățoiu-Sora este lector asociat la Universitatea din București (Facultatea de Științe Politice), unde predă un curs despre Intersecționalitate și politici sociale europene. Este cercetătoare (colaborator) în cadrul proiectului Feminist judgments in Central and Eastern Europe (University College London). Și-a urmat studiile doctorale la Institutul Universitar din Florența. A publicat cartea Egalitate și nondiscriminare în jurisprudența Curții Europene de Justiție (C.H. Beck, 2008). Cea mai recentă publicație este "Conflict and race in literature & law. The case of Americanah", *Comparative Woman*, 2, issue 2 (2024).

Cuprins

Rezumat	5
Introducere	8
Trei puncte de plecare	8
Obiectivele studiului	10
Metodologie	12
Intersecționalitate – concept și abordări teoretice	15
Intersecționalitatea în politicile publice	19
Abordări privind intersecționalitatea în rândul populației generale	22
Abordări privind intersecționalitatea în organizațiile neguvernamentale	25
Intersecționalitate – înțelegerea și implementarea conceptului	26
Vulnerabilitate	31
Empatie	37
Practici în implementarea intersecționalității în ONG-uri	40
Principalele provocări în utilizarea conceptului	46
Provocări în utilizarea intersecționalității în practicile organizației	46
Provocări în utilizarea intersecționalității în politicile publice	46
Măsuri de stimulare a utilizării conceptului	47
Concluzii	49
Bibliografie	50
Anexă I.	53

Lista tabelelor

Tabelul 1. Vulnerabilități percepute.....	23
Tabelul 2. Contexte ale discriminării	24
Tabelul 3. Entități care ar trebui să ofere suport.....	25
Tabelul 4. Empatie și factori de diferențiere.....	26
Tabelul 5. Definirea intersecționalității	28
Tabelul 6. Percepții privind rolul conceptului de intersecționalitate ..	31
Tabelul 7. Percepții privind persoanele vulnerabile	33
Tabelul 8. Criterii de definire a vulnerabilității.....	35
Tabelul 9. Caracteristici ale persoanelor vulnerabile	36
Tabelul 10. Entități de sprijin pentru persoanele vulnerabile.....	38
Tabelul 11. Nivel de empatie în rândul personalului ONG.....	40
Tabelul 12. Dificultăți în implementarea proiectelor.....	42
Tabelul 13. Implementarea activităților în ONG-uri - decizii	42
Tabelul 14. Criterii de selecție a beneficiarilor – rang 1	43
Tabelul 15. Criterii de selecție a beneficiarilor – rang 2	43
Tabelul 16. Criterii de selecție a beneficiarilor – rang 3	44

Rezumat

Studiul „Intersecționalitatea între concept și practică. Cum este înțeles și implementat conceptul de intersecționalitate în rândul organizațiilor neguvernamentale românești” este unul de tip exploratoriu, care își propune să identifice și să analizeze modul cum este înțeleasă și adresată problematica intersecționalității în societatea românească, în rândul publicului larg și de către organizațiile neguvernamentale. Ipoteza de lucru a studiului este că intersecționalitatea reprezintă nu doar un concept teoretic, ci poate fi o modalitate de a declanșa și antrena empatia, prin potențialul acesteia de a oferi o înțelegere profundă asupra inegalităților cu care se confruntă la un moment dat diversele categorii de persoane. Este primul studiu derulat în România în care abordarea conceptuală a intersecționalității este una mai largă și vizează atât relațiile dintre identități, privilegii și vulnerabilități, cât și interrelaționarea acestora cu varii elemente sistemice care ar trebui să țină cont de diferitele vulnerabilități ale persoanelor.

Acest studiu nu își propune să ofere o cunoaștere definitorie și profundă a modului în care intersecționalitatea este percepută în spațiul societății civile din România, respectiv în rândul populației largi, ci să cartografieze principalele tendințe în percepția și utilizarea conceptului așa cum se manifestă ele la nivelul anului 2024. În același timp, autoarele speră că acest studiu va oferi suficiente date atât pentru crearea și derularea de cercetări viitoare, cât și pentru lansarea de programe și inițiative în beneficiul unei mai bune înțelegeri și aplicări a conceptului de intersecționalitate la nivelul societății civile din România. De asemenea, prezentul studiu poate fi un punct de plecare pentru contu-

rarea unor viitoare politici publice care să aibă în centru intersecționalitatea ca mod de abordare a vulnerabilității persoanelor, precum și modularea practicilor și instituțiilor în așa fel încât acestea să țină cont de vulnerabilitățile intersecționale prezente la un moment dat în societate.

Cercetarea exploratorie ce a stat la baza studiului a pornit de la abordarea mai largă a conceptului de intersecționalitate și a inclus metode variate de colectare a datelor cantitative și calitative, care să permită realizarea unei analize cât mai exhaustive a domeniului: sondaj adresat populației generale, sondaj adresat angajaților, membrilor și voluntarilor din organizațiile neguvernamentale (BMO 2023), interviuri în profunzime cu reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale din diverse domenii de activitate care lucrează cu diferite tipuri de beneficiari, atelier de învățare participativă cu membri ai organizațiilor neguvernamentale din domenii diferite (social, civic, drepturile omului, tineret etc.), analiza de documente și analiza secundară de date.

Rezultatele sondajului efectuat în rândul populației generale arată că principalele aspecte pentru care populația s-a simțit tratată diferit în diverse situații de viață sunt vârsta, venitul, ocupația și sexul, acestea fiind cauze atât ale vulnerabilității în unele cazuri, cât și ale privilegiilor în altele. **Persoanele s-au simțit tratate diferit** în diverse contexte, în special în cele care au legătură cu **piața muncii** (interviul de angajare, locul de muncă, promovarea la locul de muncă), școala, sănătatea și transportul în comun. **Entitățile care ar trebui să ofere suport**, conform respondenților, în situațiile în care o persoană se simte discriminată sunt au-

toritățile, familia și cunoscuții. **Nivelul de empatie manifestat de populație** este mai mare pentru femeile cu dizabilități, femeile românce cu dizabilități și femeile românce sărace cu dizabilități. Chiar dacă dizabilitatea este una dintre cele mai importante vulnerabilități percepute de către populația României, identitatea etnică și sexuală rămâne una dintre cele mai mari vulnerabilități în condițiile existenței unor stereotipuri și atitudini discriminatorii față de populația de etnie romă și de persoanele LGBT+.

Intersecționalitatea este un concept care descrie modul în care diverse variabile, precum etnia, genul, orientarea sexuală, vârsta, starea de sănătate și situația socială se intersectează pentru a crea atât privilegii, cât și vulnerabilități. O pondere de 41% dintre angajați, 36% dintre membri și 24% dintre voluntarii din ONG-uri asociază conceptul de intersecționalitate cu vulnerabilitatea sau discriminarea. De asemenea, o parte semnificativă a respondenților recunosc acest concept ca fiind util în înțelegerea privilegiilor și a vulnerabilităților care derivă din aceste identități intersectate. Conceptul de intersecționalitate este perceput, în acest moment, în special prin raportare la identități, vulnerabilități și privilegii și mai puțin prin abordarea sistemică.

Cunoașterea conceptului de intersecționalitate este încă la un nivel emergent în rândul ONG-urilor din România, dar datele cercetării arată că deși intersecționalitatea este un concept relativ nou în România, el este din ce în ce mai cunoscut printre angajații acestor organizații, mai ales aceia care activează în domeniul drepturilor omului și al minorităților (etnice, sexuale etc.) sau al egalității de gen. ONG-urile care lucrează cu comunitățile române și LGBT+ sunt cele care au introdus și popularizat conceptul în societatea

românească. În timp ce ONG-urile din alte sectoare (social, educație, sănătate) pot fi mai puțin familiarizate cu intersecționalitatea, acestea utilizează mai mult conceptele de discriminare multiplă / vulnerabilitate multiplă existente în legislația românească.

Familiarizarea cu conceptul de intersecționalitate este deocamdată la un nivel incipient, dar crește în rândul ONG-urilor care îi recunosc utilitatea în abordarea nevoilor complexe ale beneficiarilor. Totuși, multe ONG-uri continuă să abordeze nevoile beneficiarilor într-un mod unidimensional, concentrându-se pe un singur tip de vulnerabilitate, în loc să adopte o abordare intersecțională.

Percepția modului în care intersecționalitatea poate contribui la realizarea indicatorilor din proiecte vizează identificarea diferitelor identități ale beneficiarilor și a vulnerabilităților care decurg din acestea, fiind legată de înțelegerea nevoilor grupului țintă, de abordarea integrată a vulnerabilităților unei persoane și de înțelegerea vulnerabilităților în strânsă legătură cu identitățile unei persoane.

ONG-urile recunosc faptul că identitățile beneficiarilor, cum ar fi genul, etnia sau dizabilitatea, influențează nevoile acestora și, prin urmare, serviciile oferite trebuie să fie adaptate pentru a răspunde acestor nevoi într-un mod integrat. Intersecționalitatea este văzută ca un instrument pentru a înțelege mai bine complexitatea vulnerabilităților și pentru a crea o societate mai incluzivă.

Definirea categoriilor de populație considerate ca având nevoie de ajutor este influențată de specificul activității ONG-ului și de tipul de beneficiari cu care lucrează. Din perspectiva angajaților ONG-urilor, acestea sunt: persoanele cu dizabilități fizice, persoanele cu dizabilități

mintale, persoane care au în îngrijire persoane vulnerabile (cu dizabilități, în vârstă etc.), persoane care trăiesc în sărăcie (nu au resursele strict necesare cumpărării bunurilor și serviciilor pentru nivelul minim de trai), victime ale violenței în familie, persoanele fără adăpost, victime ale traficului de persoane, persoane care își cresc singure copiii și persoane dependente de stupefiante. Intersectarea vulnerabilităților duce la potențarea acestora și face ca principalele categorii de persoane care au nevoie de ajutor să fie cele de etnie romă cu dizabilități fizice, femeile roma sărace cu dizabilități, respectiv femeile roma, sărace, cu dizabilități și care sunt LGBT+.

Intersecționalitatea este și un instrument util în a deconstrui o abordare ierarhizată a vulnerabilităților, deoarece toate identitățile sunt puse în lumină în același timp și la aceeași intensitate. **Caracteristicile principale care definesc o persoană ca „a fi vulnerabilă”** sunt existența unei boli/dizabilități, problemele cu locuirea (locuire precară, lipsa locuinței), existența unei dependențe și apartenența la o comunitate săracă. Aceasta este o consecință a definirii conceptului de vulnerabilitate în cadrul politicilor publice ca fiind legată în principal de sărăcie sau de starea de sănătate, care sunt determinate la rândul lor, printre altele, de lipsa locului de muncă, de nivelul redus de educație, de lipsa sau precaritatea locuirii.

Există însă provocări în implementarea abordărilor intersecționale, cum ar fi insuficiența resurselor umane calificate, bugetele limitate și cerințele excesive ale finanțatorilor, care îngreunează eforturile ONG-urilor de a aborda vulnerabil-

itățile complexe ale beneficiarilor. Aceste provocări subliniază nevoia de resurse și de o mai bună înțelegere a conceptului de intersecționalitate pentru a îmbunătăți eficacitatea proiectelor și activităților desfășurate de ONG-uri.

Politicile publice actuale în domeniul dizabilității sau al populației de etnie roma arată o creștere a preocupării pentru intersecționalitate, însă principala provocare este legată de familiarizarea și cunoașterea adaptată a conceptului la realitățile societății românești, precum și aplicarea fragmentată a acestuia. Politicile publice trebuie să acorde întâietate, în același timp, tuturor identităților unei persoane, fiind necesară o reconfigurare în special a instrumentelor de politici publice, înspre abordări integratoare și intersecționale.

Studiul a relevat o serie de măsuri de stimulare a aplicării conceptului de intersecționalitate care vizează în special **o mai bună familiarizare și înțelegere a conceptului**, măsuri ce au fost grupate în trei categorii principale: sesiuni de formare și studii; schimbări în modul de lucru al ONG-urilor; creșterea empatiei la nivelul populației largi.

Conceptul de intersecționalitate trebuie înțeles și în relație cu personalul din ONG-uri (angajați, membri, voluntari), fiind nevoie de implementarea lui în activitatea curentă a organizației. Chiar dacă există o diversitate în creșterea în ceea ce privește angajații existenți, este nevoie de o mai bună gestionare a nevoilor lor, având în vedere nivelul ridicat de suprasolicitare și burnout și lipsa echilibrului între profesie și viața personală.

Introducere

Conceptul de intersecționalitate este prezent din ce în ce mai mult în discursul public la nivel european și național în ultimii ani, în contextul căutării de noi soluții pentru a defini persoanele vulnerabile și serviciile integrate ce trebuie oferite acestora, de noi formule de înțelegere a modului cum trebuie abordată problematica persoanelor vulnerabile, dar și interdependențele sistemice de care trebuie ținut cont în rezolvarea diverselor probleme sociale.

Studiul „Intersecționalitatea între concept și practică. Cum este înțeles și implementat conceptul de intersecționalitate în rândul organizațiilor neguvernamentale românești” încearcă să identifice și să analizeze modul cum este înțeleasă și adresată problematica intersecționalității în societatea românească, în special de către organizațiile neguvernamentale. Raportul analizează cum este percepută intersecționalitatea, precum și diversele aspecte care o influențează – vulnerabilitatea, mecanismele de sprijin pentru persoanele vulnerabile, criteriile de includere a persoanelor vulnerabile în proiecte. Este un studiu

exploratoriu ce își propune să analizeze intersecționalitatea în relație cu problematica mai largă a persoanelor vulnerabile și abordarea sistemică a acestui concept. Astfel, abordarea conceptuală a intersecționalității în studiul de față este una mai largă, ce vizează relațiile dintre identități și privilegii, dar și interrelaționarea dintre diferitele tipuri de vulnerabilități și elemente sistemice care ar trebui să răspundă acestora. Studiul și-a propus să exploreze aplicabilitatea intersecționalității la o serie mai amplă de vulnerabilități și identități (etnie, dizabilitate, gen, orientare sexuală, sărăcie etc.) în societatea românească, precum și gradul de empatie al populației în funcție de vulnerabilitățile prezente la nivel societal. Chiar dacă mai există analize ale intersecționalității în România, acesta este primul studiu derulat la noi în țară care are la bază o definiție mai largă a conceptului de intersecționalitate și care nu se limitează la perspectiva identităților de gen, etnice sau sexuale, ori la una normativă ce vizează utilizarea conceptului în politicile publice și în instituții.

Trei puncte de plecare

În 2023, trei incidente au șocat societatea românească: într-un spital din Botoșani, Alexandra, o tânără de 25 de ani, murea după 7 ore de chinuri, timp în care nu a primit îngrijiri medicale în ciuda implorărilor ei repetate. Într-un SMS trimis cu câteva ore înainte de moarte, Alexandra îi scria medicului de gardă: „Nu mai rezist de durere! Vă rog din suflet.”

Cu doar câteva luni înainte, Roxana, o tânără de 24 de ani, năștea pe trotuar

în fața spitalului din Urziceni, după ce nu fusese primită la camera de gardă. Ambele cazuri au provocat valuri de indignare, iar ministrul Sănătății, Alexandru Rafila, declara în legătură cu moartea tinerei din Botoșani: „cazul nu e legat de o eroare medicală, ci de o lipsă de interes și empatie”¹.

Tot în vara lui 2023 izbucnea scandalul supranumit de presă „azilele groazei”, despre trei centre pentru persoanele

¹ <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/gravida-moarta-pe-patul-de-spital-in-maternitatea-botosani-medicul-care-era-de-garda-a-fost-concediat-dupa-4-luni-2606937>

vârstnice situate în Voluntari, județul Ilfov, unde persoanele internate erau înfometate, bătute, sechestrare și private de îngrijiri. Unul dintre medicii din cadrul Spitalului de Urgență Dimitrie Gerota, care a reușit să consulte o parte din acele persoane după incident, declara: „Când au sosit la noi, am rămas șocați de starea precară în care se aflau. Ca și cum ar fi fost închiși și uitați într-un container. Deshidratați, slabi și extrem de murdari. Investigațiile medicale au depistat în două cazuri obiecte străine în stomac. Nasturi și mărgelile. Probabil că de foame și-au mâncat hainele [...]”².

Persoanele din respectivele cămine erau în vârstă; unii dintre ei aveau dizabilități. Roxana e de etnie romă și are deficiențe de auz, dar Alexandra nu avea altă caracteristică identitară în afară de cea

de gen care să ofere posibile explicații ale discriminării cu privire la lipsa de îngrijire. Care să fi fost atunci cauza pentru tratamentul inuman la care au fost supuse toate victimele descrise mai sus și care să fie explicațiile? Și ce putem face pentru a schimba situația? Acestea sunt întrebările care ne-au motivat cercetarea ce stă la baza acestui studiu.

Studiul „Intersecționalitatea între concept și practică. Cum este înțeles și implementat conceptul de intersecționalitate în rândul organizațiilor neguvernamentale românești” este un demers care face parte din programul În Stare de Bine, susținut financiar de Kaufland România și dezvoltat de Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile³.

² Libertatea, <https://www.libertatea.ro/stiri/doctor-despre-batranii-din-azilurile-din-voluntari-cand-le-am-dat-parizer-cu-paine-s-au-repezit-si-au-mancat-ca-si-cum-ar-fi-fost-prima-masa-din-viata-lor-4597783>

³ <https://www.stiri.org/in-stare-de-bine/articol/cum-putem-integra-intersecionalitatea-in-activitatea-ong-ului>

Obiectivele studiului

În cadrul prezentului studiu ne-am propus să explorăm modul în care intersecționalitatea și vulnerabilitatea sunt înțelese și abordate în spațiul românesc. Scopul a fost să analizăm modul în care conceptul de intersecționalitate este înțeles și implementat în societatea românească de către diverși actori, de la populația generală la reprezentanți ai organizațiilor societății civile, care sunt în general asociate de către populație cu misiunea de „a-i ajuta pe cei aflați la nevoie”⁴. Am considerat, astfel, că ONG-urile sunt cele mai reprezentative în a înțelege cum se manifestă empatia în România, în sensul de sector care nu doar furnizează servicii pentru adresaarea vulnerabilităților, dar, așa cum arată datele mai sus menționate, sunt asociate de către populație cu acest tip de serviciu. În plus, prin profilul angajaților, membrilor și voluntarilor din mediul ONG, în general cei care lucrează în acest domeniu sunt motivați a contribui cu grijă și empatie în beneficiul societății, precum și a le îmbunătăți viața semenilor, într-un grad mai ridicat decât în orice alt domeniu de activitate. Astfel, empatia arătată de către oamenii din sector poate fi un indicator pentru măsurarea gradului de empatie la nivelul populației largi⁵.

În cadrul prezentului studiu definim empatia ca fiind acea abilitate cu un rol social și interpersonal semnificativ, care ne permite să împărtășim nevoi, experiențe și dorințe, să percepem emoțiile celorlalți, să rez-

năm cu ei la nivel cognitiv și emoțional și, foarte important, să înțelegem perspectiva celorlalți, modul lor de a privi și experimenta lumea (Riess, 2017). Conform acestei perspective, grija față de celălalt este o modalitate puternică de umanizare și personalizare (Riess, 2017). Astfel, dacă aplicăm conceptul de empatie la cazurile prezentate mai sus, cazurile medicale, respectiv sociale, ar fi fost brusc umanizate, iar tânăra care năștea pe trotuar redevenea, în ochii personalului medical, o ființă umană pe nume Roxana, iar tânăra care murea în chinuri la Botoșani redevenea Alexandra – persoane cu o întreagă istorie trăită, cu familie, cu dorințe și aspirații, pentru care e nevoie de toate eforturile ca să primească cea mai bună îngrijire medicală, indiferent de aspecte identitare sau statut. Cu atât mai mult cu cât empatia este un instrument fundamental în relația dintre cei care oferă îngrijire medicală și pacienți și, prin extrapolare, dintre cei care oferă servicii sociale, și/sau de îngrijire către beneficiari (Moudatsou et al., 2020).

Astfel, în prezentul studiu, intersecționalitatea este o modalitate de a declanșa și antrena empatia, dat fiind potențialul acesteia de a oferi o înțelegere proaspătă și profundă asupra inegalităților care se intersectează în cazul diferitelor persoane față în față cu sisteme de îngrijire și nu numai, așa cum am văzut în cazurile prezentate mai sus. Potrivit unui participant la un atelier de învățare și cercetare,

⁴ V. studiu „România 2024. Sectorul neguvernamental: Profil, tendințe, provocări”, p. 74, potrivit căruia „a-i ajuta pe cei aflați la nevoie” reprezintă una din cele patru tipuri de misiune cu care populația generală asociază în general activitatea ONG-urilor. Celelalte trei misiuni sunt: „să verifice ce fac guvernanții”, „să organizeze oamenii pentru a face lucruri împreună”, „să contribuie la elaborarea legilor și a altor acte normative”

⁵ Prin empatie înțelegem „abilitatea de a oglindi și interpreta acțiunile celorlalți” (Iacoboni, 2008), dar și „procesul prin care o persoană poate să ajungă să cunoască starea internă a unei alte persoane, fiind astfel motivată să răspundă cu grijă” (Batson, 2011)

„[o abordare intersecțională] aduce [un nou] mod de a recunoaște faptul că factori multipli joacă un rol intrinsec în modul în care persoanele interacționează cu mediile [în care lucrează, primesc îngrijire medicală, socială etc.], ceea ce oferă instrumente de a preveni și a adresa inegalitățile [din muncă, sănătate etc.]” (Holman et al., 2021).

Metodologie

Studiul are la bază o cercetare exploratorie care își propune să identifice și să analizeze în principal atitudinile și percepțiile populației și ale reprezentanților organizațiilor societății civile față de conceptul de intersecționalitate. Aceasta este prima cercetare exploratorie derulată în România care are la bază o definiție mai largă a conceptului de intersecționalitate, ceea ce presupune și existența unor limitări pe care le vom detalia în cele ce urmează.

Dat fiind caracterul inovator al abordării, ne-am confruntat în cercetarea de față cu mai multe limitări, atât la nivel de design al grilei de interviu și al întrebărilor din chestionare, cât și la cel de colectare și interpretare a datelor. Acest studiu nu își propune să ofere o cunoaștere definitivă și profundă a modului în care intersecționalitatea este percepută în spațiul societății civile din România, respectiv în rândul populației largi, ci să cartografieze principalele tendințe așa cum se manifestă ele la nivelul anului 2024. În același timp, autoarele speră că acest studiu va oferi suficiente date atât pentru crearea și derularea de cercetări viitoare, cât și pentru lansarea de programe și inițiative, în beneficiul unei mai bune înțelegeri și aplicări a conceptului de intersecționalitate la nivelul societății civile din România.

Cercetarea ce a stat la baza prezentului studiu privind intersecționalitatea a inclus metode variate de colectare și interpretare a datelor cantitative și calitative care să ajute la realizarea unei analize cât mai exhaustive a utilizării și înțelegerii conceptului în rândul reprezentanților organizațiilor societății civile și al populației generale. Astfel, au fost utilizate ca metode de colectare a datelor primare: sondaj adresat populației generale; sondaj adresat angajaților, membrilor și voluntarilor din

organizațiile neguvernamentale; interviuri în profunzime cu reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale din diverse domenii de activitate care lucrează cu diferite tipuri de beneficiari; atelier de învățare participativă cu membri ai organizațiilor neguvernamentale din domenii diferite (social, civic, drepturile omului, tineret etc.). Pe lângă acestea, au fost utilizate analiza de documente și analiza secundară de date. Toate aceste metode de cercetare utilizate au permis triangularea datelor obținute pentru a valida rezultatele.

Sondajul online Barometrul Membrilor, Angajaților și Voluntarilor din Sectorul ONG (BMO 2023) derulat de FDSC a inclus și o serie de variabile pentru prezentul studiu privind intersecționalitatea, pe lângă cele referitoare la caracteristicile sectorului ONG, la provocările cu care se confruntă organizațiile neguvernamentale și membrii lor, precum și la percepțiile membrilor față de diferite aspecte ale activității ONG-urilor. Acest sondaj a colectat 2028 de răspunsuri printr-un sondaj online (CAWI) derulat în perioada decembrie 2023 – ianuarie 2024. Variabilele specifice pentru studiul privind intersecționalitatea din BMO 2023 au vizat trei categorii de întrebări.

Prin prima categorie am încercat să înțelegem criteriile de selecție a beneficiarilor și principalele dificultăți în derularea diverselor proiecte. Al doilea set de întrebări a vizat aprofundarea înțelegerii conceptului de vulnerabilitate: ce înseamnă să fii vulnerabil și cine ar trebui să acorde sprijin unei persoane vulnerabile, în timp ce ultimul set de întrebări a explorat înțelegerea conceptului de intersecționalitate: cum e definită și cum poate aceasta să contribuie la realizarea unui proiect și la activitatea organizației.

Sondajul în rândul populației generale a fost realizat prin telefon, pe un eșantion de 400 de persoane, având ca scop identificarea diverselor identități care pot determina discriminarea unei persoane, entitățile care ar trebui să ofere suport în caz de vulnerabilitate și gradul de empatie față de persoane cu diverse vulnerabilități. Culegerea datelor a fost realizată de Cult Research prin metoda CAWI (Computer Assisted Web Interview), prin intermediul unui agregator de panouri online de respondenți la nivel național. Acest agregator de panouri cuprinde peste 100.000 de potențiali respondenți din România, din care, pentru realizarea studiului nostru, a fost selectat un eșantion aleatoriu de 400 de respondenți. Având în vedere distribuția demografică a respondenților din eșantionul nostru, care corespunde cu datele oficiale ale Institutului Național de Statistică, rezultatele studiului pot fi generalizate la populația generală a României cu acces la internet cu o marjă de eroare de $\pm 4,9\%$, la un nivel de încredere de 95%.

Pe lângă cercetarea cantitativă am inclus și una calitativă, ce a constat în interviuri în profunzime cu reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale și într-un atelier de învățare participativă (learning workshop), „Lumea prin lentile”, organizat pe 21 martie 2024 la sediul FDSC, la care au participat 23 de persoane, reprezentând ONG-uri din diverse domenii de activitate (social, educație, civic, drepturile omului etc.). Au fost realizate 9 interviuri în profunzime cu reprezentanți ai ONG-urilor din România, atât organizații-umbrelă, care gestionează programe de granturi, cât și organizații mici și medii, organizații cu peste 15 ani de activitate, dar și organizații mai „tinere”, cu până la 10 ani de experiență.

Organizațiile respective lucrează în domenii ca drepturi reproductive, sărăcie, dezvoltare comunitară, drepturile persoanelor LGBT+, drepturile persoanelor de etnie romă, drepturile persoanelor vârstnice. Criteriile de selecție a organizațiilor neguvernamentale care au participat la cercetarea calitativă au fost: domeniul de activitate și tipul de beneficiari ai activității/serviciilor furnizate, astfel încât să existe o varietate mare a acestora (minorități etnice, minorități sexuale, persoane vârstnice, tineri, copii, persoane cu dizabilități psihice și fizice, persoane aflate în situație de sărăcie și risc de excluziune socială), precum și numărul de ani de experiență (organizații cu peste 15 ani de experiență, dar și organizații cu până la 10 ani de activitate). În același timp au fost selectați și doi experți care activează în cadrul ONG-urilor și care au lucrat în domeniul intersecționalității. Prin interviuri, am explorat: gradul de satisfacție a angajaților; ce nevoi ale beneficiarilor au fost adresate prin proiectele organizației, respectiv nevoile care nu au putut fi adresate și factorii care au împiedicat un astfel de demers; vulnerabilitatea, începând de la tipurile de vulnerabilități ce se regăsesc printre membrii echipei și continuând cu întrebări cu privire la categoriile care sunt cele mai vulnerabile din România și la aspectele care vulnerabilizează mai mult o persoană; gradul de înțelegere/cunoaștere/aplicare a conceptului de intersecționalitate și gradul de empatie din societate, respectiv ce se poate face pentru o utilizare mai bună și pe scară mai largă a conceptului de intersecționalitate.

În cadrul atelierului de învățare, participanții au explorat conceptul de intersecționalitate printr-o abordare participativă, astfel încât au putut învăța unii de la ceilalți despre concept și despre cum poate fi

acesta implementat în practicile curente ale organizațiilor⁶. Atelierul a fost organizat la sediul FDSC și a inclus lucru atât în grupe mici, cât și plenar, prin sesiuni comune de debriefing, reflecție și consolidarea noțiunilor prin intervenția autoarelor ca facilitatori. Activitățile au fost conturate în jurul unor întrebări precum: „ce înțelegeți prin acest concept [intersecționalitate]?”, „unde/în ce context ați aflat despre intersecționalitate?”, „ce alte cuvinte înrudite cunoașteți?”, „în ce mod se regăsește conceptul în practica ONG-urilor din România, respectiv politicile publice?”. Participanții au fost din organizații neguvernamentale active în domenii precum social, educație, tineret, drepturile omului (minorități etnice, minorități sexuale etc.), sănătate și altele.

⁶ <https://www.stiri.org/in-stare-de-bine/articol/cum-putem-integra-intersecionalitatea-in-activitatea-ong-ului>

Intersecționalitate – concept și abordări teoretice

În cadrul cercetării, am definit intersecționalitatea ca fiind modul în care „diferitele identități personale, sociale și politice se întrepătrund, ducând astfel fie la o vulnerabilitate crescută, fie la privilegierea unei persoane”. Conceptul ne arată că trebuie să ținem cont atât de identitățile multiple și care se suprapun, cât și de experiențele acestora în raport cu structurile de putere (Ignățoiu-Sora et al., 2021). Într-adevăr, intersecționalitatea este înțeleasă tot mai mult ca un cadru teoretic inovator, care poate să pună în mod eficient sub lumina reflectorului diferitele inegalități pe care le experimentează o persoană de-a lungul vieții și, în special, procesele și mecanismele care duc la crearea și adâncirea respectivelor inegalități (Holman et al., 2021; Hankivsky et al., 2014; Kapilashrami și Hankivsky, 2018). Conceptul are la bază teoriile dezvoltate în cadrul mișcărilor feminismului de culoare (black feminism) și în cadrul teoriilor critice, în special teoria critică a rasei (critical race theory).

Deși au existat și alte inițiativ⁷, principala promotoare a teoriei despre intersecționalitate este Kimberlé Crenshaw. În articolul acesteia din 1989, „Demarginalizing the intersection of race and sex: a black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics”, Crenshaw discută trei spețe, **DeGraffenrein v. General Motors**, **Moore v. Hughes Helicopter**, și **Payne v. Travenol**, în care judecătorii nu recunoscuseră discriminarea femeilor de culoare din cauză că legislația antidiscriminare în vigoare și modul în care era interpretată făcea imposibilă identificarea situațiilor în care o persoană era discriminată în legătură cu

mai multe aspecte identitare care acționau simultan, vulnerabilizând și mai mult persoana respectivă. Într-adevăr, cazurile de discriminare au fost mult timp analizate doar prin prisma unui criteriu, adică printr-o perspectivă unidimensională, în care metodele de analiză favorizează un singur aspect al inegalității, de exemplu rasă, gen sau orientare sexuală (Iordache et al., 2021).

O astfel de abordare unidimensională răspunde doar parțial la situațiile de discriminare, ceea ce poate duce la emergența unor categorii de persoane ale căror vulnerabilități fie nu sunt identificate, fie sunt recunoscute doar parțial, precum și la situații în care structurile care adâncesc vulnerabilitățile rămân neobservate. În **DeGraffenrein v. General Motors**, de exemplu, femeile de culoare au fost discriminate pe motivul – aparent neutru – că persoanele respective fuseseră angajate abia de curând, drept care fuseseră primele concediate în cadrul unor decizii de reducere a personalului, fără să se țină seama că abia de curând compania acceptase să angajeze femei de culoare. Judecătorii nu au ținut cont de acest aspect, comparându-le situația cu femeile albe (criteriul gen), respectiv cu bărbații de culoare (criteriul rasă) – două categorii care se putuseră angaja mult mai devreme. Din punctul de vedere al acelor judecători, a accepta vulnerabilitatea particulară a acelor femei, rezultată din intersecția dintre gen și rasă, ar fi creat un super-remediu. Refuzând să „privilegieze” respectivele femei de culoare, judecătorii nu au făcut decât să le vulnerabilizeze și mai mult și să le ignore situația de discriminare.

⁷ De exemplu, mișcarea Combahee River Collective din anii 1970.

Intersecționalitatea are scopul de a identifica situațiile vulnerabile în care persoanele se regăsesc din cauza suprapunerii simultane a mai multor criterii vulnerabilizante. Astfel, conform acestui concept, o femeie romă va fi mult mai vulnerabilă față de un bărbat rom în spațiul public, mai ales dacă poartă portul tradițional, și mult mai vulnerabilă decât un bărbat care nu este rom sau față de o femeie care nu este romă; iar o femeie romă cu dizabilități, cum a fost cazul Roxanei, va fi și mai vulnerabilă decât o femeie romă care nu are dizabilități. Intersecționalitatea ne arată cum să identificăm aceste situații în care mai multe elemente se reunesc ca într-un vortex, vulnerabilizând și mai mult persoana respectivă.

În același timp, intersecționalitatea ne ajută și să identificăm cum funcționează structurile și procesele de putere pentru a putea solicita schimbarea acelor mecanisme care duc la opresiune și la vulnerabilitatea crescută a indivizilor. Aceasta a fost situația Alexandrei, unde o practică informală – aceea potrivit căreia doar medicul curant se ocupă de pacienta respectivă – a dus la lipsa de îngrijire și la deces. Intersecționalitatea ne permite să identificăm practicile abuzive și să solicităm corectarea și transformarea lor.

De altfel, într-un articol ulterior (Crenshaw, 1991), Crenshaw și-a dezvoltat teoria, aplicând-o la aspecte ca statutul de migrant, originea și clasa socială, vârsta și alte elemente care nu sunt întotdeauna percepute ca fiind identitare, dar care intră în interacțiune cu structurile și instituțiile sociale, perturbând major situația persoanelor, adâncindu-le astfel starea de vulnerabilitate și inegalitate față de alte persoane care nu prezintă aceleași aspecte vulnerabilizante sau în același grad.

În teoria intersecționalității, poziționalitatea indivizilor, care poate fluctua în funcție de circumstanțe personale, sociale, dar mai ales de politici publice, creează fie vulnerabilități, fie privilegii în cadrul relațiilor persoanelor atât ca subiecți sociali, ca parte din diverse categorii sociale, cât și în relație cu instituțiile și practicile sociale înțelese în sens larg.

În 2022, Universitatea Wisconsin-Madison⁸ a dezvoltat un test care le permite celor care îl completează să vadă unde se situează pe o scală, sau cum a fost numită în cadrul testului, într-o roată a privilegiului și a puterii. Cuvântul-cheie este aici „privilegiu”, înțeles ca opus al vulnerabilității. În eseu **White Privilege: Unpacking the Invisible Knapsack**, Peggy McIntosh (1989) definește privilegiul ca fiind „un pachet invizibil de beneficii necâștigate de care mă bucur în fiecare zi”. Privilegiul este un concept important în analizele despre vulnerabilitate pentru că nu e doar opusul acesteia, ci și elementul invizibil care menține de obicei structuri și relații de putere care consolidează și adâncesc vulnerabilitățile.

De precizat este că spre deosebire de rasism – cel exprimat direct –, privilegiul nu presupune intenționalitate, ci mai degrabă poziționalitatea unui individ într-un sistem de putere. Iris Marion Young (1990), de exemplu, distinge între activ și explicit versus pasiv și implicit pentru a explica diferența dintre grupurile oprimate/vulnerabile, respectiv grupurile privilegiate, iar Sonia Kruks (2005), profesor de filozofie politică la Universitatea Durham, se referă la privilegii ca fiind „o resursă în mod intrinsec limitată”, ceea ce presupune prin însăși natura sa că anumite persoane/grupuri au acces la resurse, negându-le astfel altor persoane/grupuri accesul la aceleași resurse.

8 Testul original poate fi consultat aici: <https://kb.wisc.edu/instructional-resources/page.php?id=119380>

Cu alte cuvinte, privilegiul exclude și contribuie la un sistem de putere în care o parte din populație este privilegiată, făcând astfel ca altă parte să nu fie privilegiată, ba chiar să devină vulnerabilă. Pentru că, așa cum explicam și mai sus, privilegiul nu ține neapărat de atitudinea sau intențiile unei persoane, ci mai degrabă de relația acesteia cu sistemul în care se regăsește; privilegiul e de multe ori greu de identificat, iar rolul acestuia în societate poate fi trecut ușor cu vederea. Dacă în state ca SUA, cu un trecut istoric întunecat din cauza sclaviei, rasa poate fi catalogată mai ușor ca fiind sursă fie de privilegiu („white privilege”), fie de vulnerabilitate și marginalitate (mai ales a populației afro-americane), în alte țări, criteriile care stau la baza privilegiilor din societate pot fi mai greu de identificat. Cu atât mai mult cu cât, spre deosebire de vulnerabilitate, care e în general măsurată sociologic și nu numai⁹, privilegiul nu este încă analizat suficient (Mocetti și Barone, 2016; Clark, 2014)¹⁰.

Dacă ar fi să ne raportăm la cazurile prezentate în prima parte a studiului, privilegiile din sistemul de sănătate ar fi nu doar criteriul identitar, poziția socială, dar și accesul la medici calificați sau alte persoane cheie din interiorul sistemului sanitar care pot facilita și accelera accesul la îngrijire. Într-o astfel de cheie ne putem întreba, de exemplu, dacă o persoană ca soția președintelui țării sau o femeie celebră ar fi fost lăsată să nască pe trotuar sau lăsată să moară în agonie pe un pat de spital, fără să beneficieze de îngrijire medicală.

Este binecunoscut cazul senatorului PSD Virginel Iordache, care a solicitat și primit să fie transportat cu elicopterul SMURD de la Suceava la București pentru o enteroviroză, pe motiv că „[așa cum] ar fi menționat în repetate rânduri, el nu va fi tratat (...) în provincie”¹¹. De ce nu a fost solicitat elicopterul SMURD și pentru Roxana sau pentru Alexandra? Una din explicații este că nici ele, nici vreun membru al familiei lor nu erau senatori.

Intersecționalitatea este strâns legată de conceptul de vulnerabilitate și trebuie analizată având în vedere acest lucru. Vulnerabilitatea este abordată în teoria **subiectului vulnerabil** (Fineman, 2008), care consideră că analiza vulnerabilității ne permite să privim dincolo de criteriile strict identitare, permițându-ne astfel să înțelegem egalitatea dintr-o societate ca nefiind o abstracțiune goală de sens, ci ca pe o realitate în care accentul este pus pe practicile care îi dau substanță și concretețe: „egalitatea doar ca tratament egal sau ca interzicere a discriminării s-a dovedit a fi un instrument inadecvat pentru a rezista față de, sau a schimba formele persistente de subordonare și dominație [dat fiind că există] categorii care nu intră în această definiție și disparitățile economice și sociale dintre diverse grupuri nu sunt corectate în societate; [într-adevăr] egalitatea formă lătină să lase nederanjate aranjamente instituționale care îi privilegiază pe unii și îi dezavantajează pe alții”.

⁹ A se vedea, de exemplu, Atlasul zonelor urbane marginalizate din România, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/857001468293738087/pdf/882420WPOP1430085232B00OUO0900Atlas.pdf>, precum și Atlasul zonelor rurale marginalizate și al dezvoltării umane locale din România, https://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Minister/F6_Atlas_Rural_RO_23Mar2016.pdf

¹⁰ În ultimii ani s-au făcut câteva studii în Italia (Florența) și Suedia care au arătat că venitul intergenerațional persistă – cu alte cuvinte că familiile care erau bogate în secolul al XV-lea în Florența, respectiv al XVII-lea în Suedia, și-au păstrat statutul economic și secole mai târziu.

¹¹ <https://hotnews.ro/senatorul-psd-virginel-iordache-a-fost-adus-cu-elicopterul-smurd-de-la-suceava-la-bucuresti-pentru-o-enteroviroza-presa-319876>

Plasând în centrul tuturor politicilor dintr-un stat, în special al politicilor sociale, persoana ca subiect vulnerabil se pot identifica și toate criteriile care sunt transversale, fiind astfel întâlnite la mai multe categorii sociale (de exemplu sărăcia, mediul de rezidență etc.). Sărăcia e unul din aceste criterii care nu sunt identitare, dar care poate explica diferența de tratament în serviciile de sănătate între o femeie romă bogată și o femeie romă săracă, dintre o femeie albă săracă și o femeie albă bogată¹².

Alte aspecte, ca mediul de rezidență – diferența dintre rural și urban –, adâncesc vulnerabilitățile în România din cauza elementelor structurale, sistemice, care afectează viața persoanelor ce locuiesc în respectivele zone. Un exemplu este proximitatea față de un spital, precum și tipurile de servicii disponibile în acel spital, care vor face diferența dintre îngrijire, respectiv lipsa de îngrijire medicală. Este și cazul Roxanei, unde nu doar etnia și dizabilitatea au avut un rol – unul major, din păcate¹³ –, ci și faptul că spitalul din Urziceni nu asigură linie de gardă pe niciuna din specialitățile Obstetrică-Ginecologie și Neonatologie: „Spitalul nu are linie de gardă OG, nu are neonatolog, nu are asistente specializate (moașe), iar după ora 15.00 nu are medic anesteziat. Managementul cazurilor obstetricale și/sau ginecologice admise în CPU Urziceni după ora 15.00 ar trebui făcut de chirurgul de gardă, dar acesta nu dispune de cunoștințele necesare pentru a gestiona un caz ce aparține altei specialități”¹⁴.

Ce se întâmplă cu o femeie, indiferent de criteriile identitare, care nu își permite să se ducă la alt spital și care se va prezenta la spitalul din Urziceni ca să nască după ora 15.00? Teoria subiectului vulnerabil încearcă să ofere un posibil răspuns, permițându-ne să înțelegem că oricine poate deveni vulnerabil la un moment dat în viață și că, mai ales din acest motiv, politicile și mecanismele publice trebuie construite în așa fel încât să răspundă vulnerabilităților care pot surveni în viețile noastre.

¹² Barometrul de opinie asupra comunității LGBT+ din România 2023, <https://www.mozaiqlgbt.ro/barometru-2023/>

¹³ Declarații ca aceasta a primarului municipiului Urziceni, Constantin Sava, denotă un rasism instituționalizat: „(...) când vine unul să se interneze vin 300 de inși, dereglează tot orașul. Intră peste doctori, intră în sala de operație, intră peste oameni la baie, își fac baie acolo. Asta nu spune nimeni. Și nimeni nu are grijă. Dacă chemăm organele să facă ordine, nu pot aia, nu-mi dă voie legea aia... Noi trăim în junglă aici, de asta ne și pleacă oamenii.”

¹⁴ <https://www.vice.com/ro/article/z3mza8/cazul-femeii-care-a-trebuie-sa-nasca-in-fata-spitalului-din-urziceni>

Intersecționalitatea în politicile publice

Intersecționalitatea încurajează instituțiile publice să privească atent la toate vulnerabilitățile persoanelor, nu doar la cele identitare, consecința fiind o reorientare a politicilor publice, modalități noi de a aloca resursele, cu atât mai mult cu cât autonomia individului nu este un produs natural al condiției umane, ci un produs al politicilor sociale (Fineman, 2008). În ce măsură ține cont statul român de intersecționalitate?

Așa cum s-a menționat deja, premisa de lucru este că „victimele discriminării intersecționale sunt printre cele mai vulnerabile persoane, iar problemele cu care se confruntă acestea au, în general, cauze sistemice, precum sărăcia, slaba calitate a serviciilor educaționale și medicale [etc.] Aceste probleme au un impact negativ disproportionat asupra persoanelor respective din cauza vulnerabilității lor și a suprapunerii problemelor sistemice generale cu rasismul, sexismul și clasismul prezente în societatea românească” (Iordache, Petrescu, Ignățoiu-Sora, 2022).

După 1989 s-a făcut trecerea de la o societate aparent egală la nivel declarativ și legislativ către un proces de recunoaștere a diferențelor, cu o primă etapă de recunoaștere și acordare de drepturi îndeosebi culturale și lingvistice minorităților naționale¹⁵. O recunoaștere a egalității în drepturi, a nevoii de a înțelege diferențele de acces la drepturi sociale, în special la sănătate, educație și muncă, vin într-o etapă ulterioară¹⁶. Instituționalizarea egalității a fost accelerată prin procesul de aderare la UE

și tot în acest context a început să se pună din ce în ce mai mult accent pe inegalitățile și pe discriminarea multiplă (Krizsan și Zentai, 2012). Cu toate acestea, „politicile publice și legislația antidiscriminare recurg la o abordare unidimensională, pornind de la premisa că o persoană aparține unui singur grup minoritar” (Iordache, Petrescu, Ignățoiu-Sora, 2022), iar grupurile minoritare sunt percepute, în mare parte, ca fiind omogene.

De altfel, și în legislația și politicile europene intersecționalitatea a început abia de curând să fie luată în considerare (European Commission – Fredman, 2016) și încă vedem jurisprudență la CEDO unde femeii musulmane, de exemplu, nu își găsesc dreptatea în fața instanței, dat fiind că judecătorii iau în calcul doar criteriul religios pentru a analiza dacă au fost discriminate din cauza vălului islamic – nu și criteriul de gen și cum ambele criterii le afectează multiplicat (Vakulenko, 2007).

În România, discriminarea intersecțională nu este reglementată în legislația românească, deși în 2020 a existat o inițiativă legislativă de introducere a conceptului¹⁷. În expunerea de motive se făcea referire explicită la intenția de a completa legea cu alte forme de discriminare, inclusiv prin reglementarea discriminării intersecționale, ca „formă agravantă de discriminare, definiția propusă fiind comparabilă cu cea stabilită de Comisia Europeană în 2007, și anume (...) situația în care mai multe criterii operează și interacționează în același timp și sunt inseparabile, și cu

¹⁵ Cu precădere minorității maghiare.

¹⁶ Îndeosebi cu privire la minoritatea romă.

¹⁷ Propunere legislativă B602/2020 de completare și modificare a Ordonanței Guvernului 137/2000 privind prevenirea și combaterea tuturor formelor de discriminare, republicată, cu modificările și completările ulterioare. https://senat.ro/legis/lista.aspx?nr_cls=b602&an_cls=2020 (accesată 20 mai 2024).

cea a Comitetului ONU pentru Eliminarea Formelor de Discriminare împotriva Femeilor, care a afirmat că femeile se confruntă cu forme variate și intersectate de discriminare, fapt pentru care are un impact agravant”. Amendamentul propus a identificat și care ar fi categoriile cele mai vulnerabile discriminării intersecționale: „femeile, persoanele cu dizabilități, aparținând unor grupuri etnice sau naționale, sau LGBT+, datorită unor factori structurali, instituționali, socio-economici și culturali se confruntă cu experiențe de discriminare pe diferite criterii care se manifestă simultan și inseparabil”.

Deși propunerea legislativă a fost clasată, intersecționalitatea este menționată fragmentar în câteva politici publice cu privire la incluziunea socială a romilor, a persoanelor cu dizabilități și în legătură cu egalitatea de gen. De exemplu, în HG nr. 560/2022 pentru aprobarea Strategiei Guvernului de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2022-2027¹⁸, se menționează că „din lipsa formării de specialitate a agenților responsabili de punerea în aplicare a legii, ori a lipsei protocoalelor specifice, care au ca rezultat lipsa investigației sau ignorării [ignorarea, n.red.] în cadrul anchetei a aspectelor care țin de discriminarea multiplă sau intersecțională a unora dintre victime, spre exemplu etnicitate în corelare cu vârstă, gen, dizabilitate, orientare sexuală și identitate sau expresie de gen, vârstă ș.a., motive care, potrivit legii, constituie circumstanțe agravante”.

De asemenea se menționează nevoia de planificare „bazată pe analiza nevoilor femeilor și copiilor de etnie romă și luarea

în considerație a diversității existente în rândul romilor și abordarea intersecțională a modelelor de excludere și discriminare cu care se confruntă anumite grupuri și subgrupuri din rândul comunităților vulnerabile cu romi”. În plus, la secțiunea privind obiectivele Strategiei, se recomandă ca „măsurile de intervenție (...) să aibă caracter integrat, multidisciplinar și adaptat, care să țină seama de diferențele existente în rândul comunității, respectiv de aspectele de intersecționalitate și de particularitățile persoanelor vulnerabile”.

În domeniul drepturilor persoanelor cu dizabilități se face referire mai degrabă la caracterul „intersectorial”. De exemplu, în cadrul Strategiei Naționale privind drepturile persoanelor cu dizabilități, „O Românie echitabilă”, 2022-2027¹⁹ se face referire la faptul că „Programul de Guvernare prevede o abordare a nevoilor persoanelor vulnerabile în mod coordonat și intersectorial prin măsuri țintite”. Strategia recunoaște grupuri diferite în cadrul mai larg al categoriei persoanelor cu dizabilități, cum este cazul copiilor și tinerilor cu dizabilități și/sau cerințe educaționale speciale (CES), fără a menționa termenul de intersecționalitate, dar cu formulări care ne pot duce la o recunoaștere tacită a aplicării conceptului, cum este aceasta: „pentru a putea oferi elevilor cu dizabilități educație formală de calitate în sistemul de masă, este necesară adaptarea rezonabilă a mediului școlar la nevoile fiecărui elev în parte.”

Un aspect important este cel al introducerii conceptului de servicii integrate în legislația din domeniul asistenței sociale (Legea nr. 292/2011). Astfel, pentru diferitele

¹⁸ Hotărârea Guvernului nr. 560/2022, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 450 din 5 mai 2022, <http://www.anr.gov.ro/images/2022/Monitorul-Oficial-Partea-I-nr.-450Bis.pdf>

¹⁹ <https://anpd.gov.ro/strategia2022-2027/download/Strategia%20na%C8%9Bional%C4%83%20privind%20drepturile%20persoanelor%20cu%20dizabilit%C4%83%C8%9Bie%20E2%80%9EO%20Rom%C3%A2nie%20echitabil%C4%83%E2%80%9D,%202022-2027.pdf>

situații de dificultate în care se poate afla un individ sunt prevăzute măsuri integrate care să adreseze mai multe vulnerabilități pe care acesta le poate avea (lipsa locului de muncă, stare de sănătate precară, lipsa educației, lipsa unei locuințe etc.).

Conform Legii asistenței sociale, printre principiile care trebuie respectate în furnizarea serviciilor sociale sunt complementaritatea și abordarea integrată, conform cărora „pentru asigurarea întregului potențial de funcționare socială a persoanei ca membru deplin al familiei, comunității și societății, serviciile sociale trebuie corelate cu toate nevoile beneficiarului și acordate integrat cu o gamă largă de măsuri și servicii din domeniul economic, educațional, de sănătate, cultural etc.” Astfel, serviciile oferite trebuie să aibă un caracter integrat, ceea ce presupune o stabilire a nevoilor și vulnerabilităților și o analiză a intersecționalității acestora. Și Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului vorbește despre intervenție integrată și multisectorială, care să aibă în vedere toate nevoile copilului. Aceste intervenții integrate se uită la toate vulnerabilitățile copilului sau persoanei aflate în dificultate și încearcă să răspundă cât mai adecvat acestora, vizând și colaborarea interinstituțională și abordarea sistemică. Chiar dacă încă nu se discută de intersecționalitate în legislația din domeniul asistenței sociale / protecției sociale, introducerea serviciilor integrate este un prim pas în implementarea acestui principiu prin considerarea identităților/ vulnerabilităților multiple ale persoanei și a modului cum acestea interacționează, dar și a colaborării instituționale care să ducă la rezolvarea acestor nevoi ale persoanei.

De altfel, Strategia națională cadru pentru prevenirea și combaterea discriminării „Egalitate, incluziune, diversitate”²⁰, care a fost elaborată cu intenția de uniformizare legislativă în materia egalității și nediscriminării, vizând consolidarea cadrului instituțional, dar și „dezvoltarea unei culturi a nediscriminării, egalității de șanse, toleranței și diversității”, menționează ca principiu general „abordarea integrată a egalității” și, printre obiectivele generale, „promovarea cooperării intersectoriale (...)”.

²⁰ Hotărâre a Guvernului privind aprobarea Strategiei naționale pentru prevenirea și combaterea discriminării „Egalitate, incluziune, diversitate” pentru perioada 2018-2022, autori Viorica Vița, Mădălina Moraru, Emanuela Ignățoiu-Sora. <https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2017/09/Proiect-27.pdf>

Abordări privind intersecționalitatea în rândul populației generale

Sondajul în rândul populației generale a urmărit să identifice vulnerabilitățile și privilegiile percepute, entitățile care ar trebui să ofere sprijin și empatia față de persoanele aflate în situații de vulnerabilitate.

Principalele aspecte pentru care populația s-a simțit tratată diferit în diverse situații de viață sunt vârsta (23%), venitul (18%), ocupația (14%) și sexul (13%) (Tabelul 1). Vârsta este un aspect discriminatoriu atât în cazul tinerilor, care simt că nu sunt luați în seamă suficient sau sunt considerați fără experiență când își caută un loc de muncă, și în cazul persoanelor de peste 45 de ani care nu își mai găsesc cu ușurință locul de muncă dorit, dar și al persoanelor vârstnice care se simt singure sau care nu mai au acces pe piața muncii etc. Practic, chiar dacă vârsta ar putea fi considerată un privilegiu pentru anumite categorii

de persoane sau în anumite contexte, ea poate reprezenta și un aspect vulnerabil pentru altele. Veniturile persoanei, atât lipsa sau insuficiența lor, cât și abundența pot reprezenta vulnerabilități, de la un caz la altul. În cazul populației României, insuficiența veniturilor este mare și poate duce la discriminări având în vedere că avem cea mai mare rată a populației aflate în risc de sărăcie și excluziune socială (32% în 2023 conform datelor Eurostat) din Uniunea Europeană, dar și cea mai mare rată a sărăciei în muncă (15,3% în 2023). Inegalitățile de venit sunt destul de mari în România, fapt ce generează și o serie de comportamente și atitudini discriminatorii mai ales în școală, sistemul de sănătate etc. (Manduca, 2018; Preoteasa et al., 2011; David et al., 2020).

TABELUL 1. VULNERABILITĂȚI PERCEPUTE

V-ați simțit vreodată tratat/ă diferit dintr-unul dintre următoarele motive?	%
Sex	13
Vârstă	23
Etnie	8
Mediul de rezidență	7
Venitul familiei	18
Stare civilă	9
Educație	8
Ocupație	14
Dizabilitate	4
Orientare sexuală	1
Nu m-am simțit niciodată tratat/ă diferit	49

Sursa: Sondaj telefonic pe populația generală, N=400, rata de non-răspuns: 48%

Contextele în care persoanele s-au simțit tratate diferit sunt interviul de angajare (14%), locul de muncă (13%), promovarea la locul de muncă (13%), școală (13%), transportul în comun (10%) și spital (9%) (Tabelul 2). Locul de muncă este un context în care se manifestă de multe ori atitudini și comportamente discriminatorii în funcție de sex, vârstă, etnie, dizabilitate.

Chiar dacă aceste comportamente și atitudini sunt sancționate prin diverse politici publice, ele continuă să existe în societate și sunt percepute ca atare de populație. În școală multe dintre comportamentele discriminatorii au cauze legate de inegalitățile de venit, etnie, inegalități de gen (David et al., 2020).

TABELUL 2. CONTEXTE ALE DISCRIMINĂRII

Cât de des ați fost tratat/ă diferit la... ?	%
Medicul de familie	2
Spital	9
Școală	13
Interviu de angajare	14
Locul de muncă	13
Promovarea la locul de muncă	13
Înscrierea copilului la școală/grădiniță	6
Cumpărarea/închirierea unei locuințe	5
Spectacole/evenimente publice	5
Primărie	9
Poliție	6
Obținerea unui credit	8
În transportul în comun	10

Sursa: Sondaj telefonic pe populația generală, N=400, rata de non-răspuns: 48%; procent cumulativ pentru răspunsurile de „des” și „foarte des”

În ceea ce privește entitățile care ar trebui să ofere suport, conform respondenților, în situațiile în care persoana s-a simțit discriminată, sprijinul ar fi trebuit să vină în special de la autorități (30%), urmate de familie (28%) și cunoscuți (21%) (Tabelul 3).

Dacă în cazul autorităților sprijinul așteptat este în special cel ce vizează sancționarea unor astfel de comportamente, în cel al familiei și cunoscuților sprijinul dorit este mai degrabă emoțional.

TABELUL 3. ENTITĂȚI CARE AR TREBUI SĂ OFERE SUPORT

În astfel de situații ar fi trebuit să fiu sprijinit/ă de (răspuns multiplu)	%
Familie	28
Cunoscuți	21
Vecini	8
Asociații/ONG-uri	9
Biserică	5
Autorități/stat	30

Sursa: Sondaj telefonic pe populația generală, N=400, rata de non-răspuns: 48%

Abordări privind intersecționalitatea în organizațiile neguvernamentale

Dacă ne uităm la nivelul de empatie manifestat de populație (Tabelul 4), se poate observa că acesta este mai mare pentru femeile cu dizabilități (83% s-ar simți confortabil să ajute într-o mare și foarte mare măsură), femeile românce cu dizabilități (84%) și femeile românce sărace cu dizabilități (83%). Dizabilitatea este una dintre vulnerabilitățile percepute de către populație, fiind unul dintre factorii care declanșează empatia.

În contextul unei societăți care manifestă stereotipuri și atitudini discriminatorii față de populația de etnie romă (David et al., 2020, European Union Agency for Fundamental Rights, 2023), se poate remarca propensiunea mai redusă de oferire de sprijin acestei categorii de populație. Astfel, identitatea etnică reprezintă o vulnerabilitate importantă în societate, chiar dacă nu este percepută ca atare din cauza atitudinilor discriminatorii.

TABELUL 4. EMPATIE ȘI FACTORI DE DIFERENȚIERE

Vă rugăm să ne spuneți, folosind o scală de la 1 la 10, în ce măsură ați ajutat pe cineva aflat în una sau mai multe din următoarele situații. Pe cine v-ați simți confortabil să ajutați?	%
Femeie	82
Femeie româncă	81
Femeie romă	55
Bărbat rom	52
Femeie româncă săracă	80
Femeie romă săracă	62
Bărbat rom sărac	58
Femeie cu dizabilități	83
Femeie româncă cu dizabilități	84
Bărbat cu dizabilități	82
Femeie româncă săracă cu dizabilități	83
Femeie romă săracă cu dizabilități	71
Bărbat rom sărac cu dizabilități	67

Sursa: Sondaj telefonic pe populația generală, N=400, rata de non-răspuns: 41%; procent cumulativ pentru răspunsuri de 8, 9 și 10 pe scală

Analiza înțelegerii și implementării intersecționalității în organizațiile neguvernamentale din România urmărește să identifice modul de definire a conceptului și cum poate ajuta acesta în activitatea organizației, să stabilească modul de abordare a vulnerabilității și practicile în aplicarea intersecționalității și să urmărească nivelul de empatie existent. Această analiză a fost realizată pe baza datelor cercetării cantitative derulate (cercetarea Barometrului Membrilor, Angajaților și Voluntarilor din Sectorul ONG - BMO 2023) și a celei calitative (interviurile în profunzime și atelierul de învățare participativă). Pentru înțelegerea conceptului, analiza a pornit de la modul cum este acesta definit și cum ar putea ajuta practica organizațională. Modul de înțelegere a vulnerabilității este un element

esențial în analiza intersecționalității, iar cercetarea a urmărit să identifice percepția diverșilor actori din ONG-uri (angajați, membri, voluntari) privind cine sunt persoanele considerate vulnerabile și de către cine ar trebui ajutate acestea. Practici de abordare a intersecționalității la nivelul ONG-urilor au fost analizate prin identificarea în cadrul cercetării a categoriilor de angajați, a dificultăților în implementarea proiectelor, a criteriilor de selecție a beneficiarilor și a dificultăților în lucrul cu beneficiarii. O ultimă dimensiune a cercetării a vizat empatia în rândul personalului din ONG-uri și a urmărit stabilirea categoriilor de persoane care au nevoie de mai mult ajutor și a persoanelor care ar fi ajutate dacă au nevoie de sprijin.

Intersecționalitate – înțelegerea și implementarea conceptului

Implementarea unui concept presupune în primul rând înțelegerea lui de către diverșii actori interesați, fapt ce implică discutarea conceptului în diverse contexte și utilizarea lui din ce în ce mai mult în discursul public, astfel încât să fie reliefate diferitele sale implicații și fațete. În ultimii ani, discuțiile din spațiul european și din cel academic au extins conceptul de intersecționalitate la diverse tipuri de vulnerabilități și la modul cum acestea se intersectează și afectează individul. Asocierea intersecționalității cu literatura feministă și cu cea a discriminării rasiale a determinat o limitare a utilizării conceptului în literatura de specialitate și în discursul public.

„Chiar dacă conceptul de intersecționalitate pare trendy, în continuare este înțeles într-un mod limitat. Doar se discută și se deschid câteva paranteze, dar nu se merge mai departe. Când discutăm de intersecționalitate trebuie să ne uităm la privilegiile, trebuie să ne

uităm la relațiile de putere dintre diferite grupuri.” (reprezentant ONG, interviu)

Intersecționalitatea este definită ca fiind un concept care arată că diferitele categorii, cum sunt rasa, etnia, genul, situația socială, orientarea sexuală, vârsta se întrepătrund și creează privilegii, respectiv vulnerabilități de către aproape o treime (28%) dintre angajații și un sfert (24%) dintre membrii organizațiilor neguvernamentale (Tabelul 5). Astfel, cei mai mulți dintre cei care cunosc conceptul îl asociază cu diverse aspecte ce creează vulnerabilitate și cu modul în care acestea interacționează unele cu altele. În același timp, intersecționalitatea este definită ca fiind conceptul ce permite înțelegerea modului în care diferitele identități sociale și politice se întrepătrund, ducând astfel fie la vulnerabilitate crescută, fie la privilegiu de către aproximativ 20% din angajații sau membrii ONG-urilor. Se observă că există o percepție a conceptului legată de prezența

vulnerabilității, respectiv a privilegiului în rândul personalului din organizațiile neguvernamentale.

Într-adevăr, analiza cumulată a răspunsurilor indică o pondere de 41% dintre angajați, 36% dintre membri și 24% dintre voluntari care îl asociază cu vulnerabilitatea/discriminarea. Ponderea celor care nu au auzit de acest concept este de 8% în cazul angajaților, 9% în cel al membrilor și 11% în cazul voluntarilor. Este important de observat că angajații sunt cei care sunt familiarizați cel mai mult cu conceptul de intersecționalitate și ca urmare a activității mai intense cu diverse tipuri de beneficiari sau a expunerii la diverse dezbateri / seminarii / conferințe / cursuri de formare, fapt ce indică existența unei preocupări și dezbateri în jurul termenului în sectorul ONG. În același timp, și diversele apeluri de proiecte atât la nivel național, cât și la cel european au început să introducă de asemenea conceptul de intersecționalitate, angajații ONG-urilor fiind cei care

sunt mai mult interesați de aceste linii de finanțare și de cerințele de îndeplinit. Un exemplu este ediția a 6-a a programului În Stare de Bine (2023-2024), care a încurajat trimiterea de propuneri de proiecte cu o abordare intersecțională:

„Noutatea pe care o aduce cea de-a 6-a ediție a programului În Stare de Bine (2023-2024) este conceptul de intersecționalitate, care va fi necesar să se reflecte în aplicațiile de proiecte transmise. Intersecționalitatea este o abordare care ne ajută să înțelegem cum diferite forme de discriminare și inegalitate, cum ar fi cele legate de gen, rasă, orientare sexuală sau statut socio-economic, se pot interconecta și se pot amplifica reciproc. Astfel, prin intermediul programului încurajăm proiecte care să propună abordări ce țin cont de toate identitățile grupurilor cu care lucrează și construiesc soluții specifice pentru acestea (...)”²¹.

TABELUL 5. DEFINIREA INTERSECȚIONALITĂȚII

Cum ați defini intersecționalitatea?	Angajat	Membru	Voluntar
Concept care permite înțelegerea modului în care diferitele identități sociale și politice se întrepătrund, ducând astfel fie la vulnerabilitate crescută, fie la privilegiu	21%	20%	12%
Concept care permite identificarea factorilor care duc la avantaje, respectiv dezavantaje pentru anumite categorii	8%	8%	4%
Concept care arată că diferitele categorii, cum sunt rasa, etnia, genul, situația socială, orientarea sexuală, vârsta, se întrepătrund și creează privilegii, respectiv vulnerabilități	28%	24%	16%
Concept care indică vulnerabilitățile pe care o persoană le are	5%	5%	2%
Concept ce se referă la factorii care determină discriminarea anumitor categorii	6%	5%	2%
Nu am auzit niciodată termenul	8%	9%	11%

Sursa: sondaj BMO 2023

Notă: răspunsurile sunt pentru varianta DA la fiecare variabilă, rata de non-răspuns 45%

²¹ Ghidul solicitantului, În Stare de Bine, martie 2023. https://instaredebine.ro/wp-content/uploads/2023/04/Ghidul-Solicitantului_apel-1_2023.pdf

Datele cercetării calitative indică o cunoaștere încă la nivel emergent a conceptului de intersecționalitate la nivelul ONG-urilor din România. Cu toate acestea, datele din cadrul atelierului de învățare participativă arată că atunci când reprezentanții organizațiilor societății civile devin familiarizați cu conceptul îi înțeleg utilitatea și aplicabilitatea. Chiar dacă familiarizarea reprezentanților organizațiilor societății civile cu conceptul nu este foarte ridicată în toate cazurile, acesta este implementat în rândul ONG-urilor românești, mai ales al celor care activează în domeniul drepturilor omului și/sau lucrează cu minorități etnice sau sexuale, în domeniul egalității de gen etc. Aceste ONG-uri sunt cele care au adus și au demarat dezbaterile în jurul conceptului de intersecționalitate în societatea românească, realizând și campanii de advocacy pentru introducerea lui în legislație:

“Intersecționalitatea este implementată în mare măsură de ONG-urile din România, mai ales dacă e un ONG rom, feminist, LGBT+.” (reprezentant ONG, atelier de învățare participativă)

Putem, astfel, trage o primă concluzie, potrivit căreia intersecționalitatea este un concept relativ nou apărut în societatea românească, cu care organizațiile guvernamentale românești se familiarizează, iar într-o anumită măsură o parte dintre ONG-uri fac eforturi pentru a-și adapta strategia și activitățile astfel încât să țină cont de acesta în proiectele și activitățile pe care le desfășoară. Se observă o fluc-

tuție a înțelegerii și aplicării conceptului, cu un procent mai ridicat de familiarizare în ONG-urile care lucrează pentru comunitățile rome și LGBT+, spre deosebire de ONG-urile din alte sectoare sau care lucrează cu alte tipuri de beneficiari. În același timp, ONG-urile din domeniile social, educație, tineret sunt mult mai familiarizate cu conceptul de discriminare multiplă existent în legislația românească (Iordache, Petrescu, Ignățoiu-Sora, 2022)²². Tot conceptul de discriminare multiplă, respectiv de vulnerabilitate multiplă este mai degrabă utilizat și în definirea abordării integrate în oferirea serviciilor publice, fapt ce face să fie mai familiar pentru multe dintre ONG-urile care activează îndeosebi în domeniul social.

Intersecționalitatea este definită ca fiind o „colecție de identități”²³ pe care o persoană le poate avea și care o pot vulnerabiliza sau privilegia. Astfel, legătura dintre intersecționalitate și identitățile unei persoane este extrem de puternică, fiind aspectul-cheie în definirea acestui concept. În același timp, este subliniată în înțelegerea conceptului relația între intersecționalitate și vulnerabilitate.

„Este congruența mai multor caracteristici care sunt de natură să vulnerabilizeze individul în societate: gen, etnie, statut financiar, sănătate mintală, orientare sexuală/identitate de gen”, respectiv “un tăvălug – la care se adaugă coajă peste coajă; se adaugă bariere, lipsuri – unele foite sunt mai groase și combinate cu altele pot

²² Discriminarea multiplă „survine când o persoană sau un grup de persoane sunt tratate diferențiat, într-o situație egală, pe baza a două sau a mai multor criterii de discriminare, cumulativ”. Definiția este preluată de pe site-ul CNCD – Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (<https://www.cncd.ro/ce-este-discriminarea/>). A se menționa că discriminarea intersecțională nu este definită, deși alte tipuri de definiții sunt oferite de către CNCD. Pentru mai multe, v. Adriana Iordache, Claudia Petrescu, Emanuela Ignățoiu-Sora, „Implementarea principiului intersecționalității în legislația din România”, CLNR, 2022 (<https://clnr.ro/wp-content/uploads/2023/01/RO-Policy-Brief.pdf>), respectiv Adriana Iordache (coord.), Emanuela Ignățoiu-Sora, Barbara Giovanna Bello, Heidi Lempiö, Anca Enache (autori), „Comparative analysis in Romania, Finland and Italy of discrimination legislation, policies and legal decisions on multiple discrimination”, CLNR, 2021 (<https://evermade-hdl.s3.eu-central-1.amazonaws.com/wp-content/uploads/2021/03/15150741/Comparative-analysis-in-Romania-Finland-and-Italy-on-multiple-discrimination.pdf>)

²³ Definiție oferită de una din persoanele intervievate în cadrul cercetării calitative pentru prezentul studiu.

produce scânteii. (...) Situațiile de intersecționalitate ne complică mult munca. Exemplu: unei paciente rome, care nu a mers niciodată la școală, îi va fi greu să acceseze serviciile de sănătate. Uneori trebuie să le ducem noi cu mașina [ca să fie primite în spitale].” (reprezentant ONG, interviu)

Conceptul de intersecționalitate este înțeles în relație cu beneficiarii, dar și cu angajații din ONG-uri. Extinderea conceptului nu doar la beneficiarii activității, ci și la alte aspecte ce țin de organizarea curentă a ONG-ului arată că intersecționalitatea poate avea un sens mult mai larg decât cel utilizat în mod uzual.

„Despre intersecționalitate discutăm și când angajații au și ei criterii identitare sau au fost în situații vulnerabilizante – de exemplu cineva care lucrează pe prevenirea violenței sexuale, dar care a fost ea însăși violată și care poate fi, astfel, retraumatizată.” (reprezentant ONG, interviu)

În câteva cazuri, în cadrul interviurilor intersecționalitatea a fost asociată cu intersectorialitatea, ca reprezentând colaborarea dintre sectoare diferite de activitate, cu atât mai mult cu cât **„sistemul nu favorizează intersectorialitatea, care se resimte cel mai mult la nivel local, acolo unde se întâmplă de fapt intersectorialitatea.”** (reprezentant ONG, interviu)

Există o preocupare reală la nivelul ONG-urilor și a persoanelor care lucrează

ză în acest sector pentru o societate mai „incluzivă”, unde proiectele, respectiv politicile sunt „croite pe măsura nevoilor” și „accesul la drepturi” este garantat. În același timp, multe dintre ONG-uri sunt monospecializate în ce privește tipurile de beneficiari adresați, ceea ce înseamnă că vor lucra doar pe un anumit criteriu.

Având în vedere nivelul de cunoaștere a conceptului în rândul personalului din organizațiile neguvernamentale și înțelegerea acestuia, percepția modului în care intersecționalitatea poate contribui la realizarea indicatorilor din proiecte este legată în primul rând de înțelegerea nevoilor grupului țintă (31% dintre angajați, 26% dintre membri și 17% dintre voluntari), abordarea integrată a vulnerabilităților unei persoane (27% dintre angajați, 21% dintre membri și 14% dintre voluntari) și de înțelegerea vulnerabilităților în strânsă legătură cu identitățile unei persoane (22% dintre angajați, 19% dintre membri și 13% dintre voluntari).

Se poate observa că modul în care conceptul de intersecționalitate este legat de implementarea activităților/proiectelor vizează identificarea diferitelor identități ale beneficiarilor și a vulnerabilităților care decurg din acestea. Procentul celor care consideră că acest concept nu contribuie la realizarea indicatorilor din proiecte este extrem de redus (1% în cazul angajaților, 2% al membrilor și 1% în cel al voluntarilor) (Tabelul 6).

TABELUL 6. PERCEPȚII PRIVIND ROLUL CONCEPTULUI DE INTERSECȚIONALITATE

În ce mod poate intersecționalitatea să contribuie la realizarea indicatorilor din proiectele dvs.?	Angajat	Membru	Voluntar
Printr-o abordare integrată a vulnerabilităților unei persoane	27%	21%	14%
Prin oferirea de sprijin pentru toate vulnerabilitățile unei persoane	16%	14%	10%
Printr-o mai bună înțelegere a nevoilor grupului țintă	31%	26%	17%
Prin identificarea vulnerabilităților unei persoane drept o consecință a unui sistem de oprimare	10%	9%	7%
Prin înțelegerea vulnerabilităților unei persoane ca fiind în strânsă legătură cu identitățile prin care persoana este identificată la nivelul societății.	22%	19%	13%
Nu ajută	1%	2%	1%
Nu am auzit niciodată termenul	8%	9%	10%

Sursa: sondaj BMO 2023

Notă: răspunsurile sunt pentru varianta DA la fiecare variabilă, rata de non-răspuns 45%

Implementarea conceptului de intersecționalitate în lucrul cu beneficiarii presupune găsirea unor metode inovatoare de a rezolva problemele acestora, având în vedere multitudinea de identități și vulnerabilități ale acestor persoane. Din acest motiv este necesar să fie implementate servicii personalizate care să răspundă cât mai bine vulnerabilităților existente.

„Intersecționalitatea presupune să te uiți că omul nu are doar o problemă, ci să te uiți la toate nevoile lui și să încerci să rezolvi toate aceste probleme printr-o abordare personalizată. Asta implică să oferi servicii integrate și să îi ajuți să se ajute privindu-i ca un întreg.” (reprezentant ONG, interviu)

„Dacă nu luăm în considerare toate identitățile nu poți fi eficient, nu trebuie lucrat cu categorii generale de vulnerabilități.” (reprezentant ONG, interviu)

La nivelul politicilor publice, percepția, exprimată îndeosebi în cadrul atelierului participativ, este că intersecționalitatea nu e inclusă deoarece este puțin înțeleasă și nu se discută suficient despre ea, deși au fost instituții, cum este Agenția Națională pentru Egalitate de Șanse (ANES) care au fost menționate ca fiind cele mai în măsură în a avea în vedere conceptul de intersecționalitate.

Vulnerabilitate

Intersecționalitatea este strâns legată de conceptul de vulnerabilitate (Alwang, Siegel și Jorgensen, 2001; Naude, Santos-Paulino, McGillivray, 2009; Turvey, 2007)²⁴, ceea ce face să fie extrem de importantă explorarea identităților unei persoane care pot determina vulnerabilități sau privilegii. Cercetarea de față și-a propus să exploreze categoriile de persoane considerate vulnerabile, care sunt caracteristicile unei persoane care fac ca aceasta să fie considerată vulnerabilă, criteriile de definire a vulnerabilității și cine ar trebui să ofere sprijin acestor persoane vulnerabile.

Între categoriile de persoane vulnerabile cercetarea le-a inclus pe cele existente în politicile publice, dar și în diverse linii de finanțare, astfel încât lista să fie cât mai exhaustivă posibil. Nu a existat o limitare la identitățile de gen, etnie, sex, ci s-a pornit de la o definiție mai largă a conceptului de vulnerabilitate și a celui de intersecționalitate. Cu toate acestea, este posibil ca aceasta să fie una dintre limitările studiului, putând exista persoane vulnerabile care nu au fost incluse în această listă.

Analiza categoriilor de populație considerate ca având nevoie de ajutor (Tabelul 7) de către peste 50% dintre angajații ONG-urilor (variantele de răs-

puns „în mare măsură” și „în foarte mare măsură”) sunt: persoanele cu dizabilități fizice (57%), persoanele cu dizabilități mintale (57%), persoane care au în îngrijire persoane vulnerabile (persoane cu dizabilități, în vârstă etc.) (56%), persoane care trăiesc în sărăcie (nu au resursele strict necesare cumpărării bunurilor și serviciilor pentru nivelul minim de trai) (56%), victime ale violenței în familie (56%), persoanele fără adăpost (55%), victime ale traficului de persoane (55%), persoane care își cresc singure copiii (54%) și persoane dependente de stupefiante (54%). Aceste categorii de persoane care au nevoie de ajutor în mare și foarte mare măsură se păstrează și în opinia unui procent mare dintre membri și voluntari. La categoriile menționate anterior ca având nevoie de ajutor se adaugă persoanele cu boli cronice, în opinia membrilor (57%), și persoanele vârstnice (54%). În cazul membrilor și voluntarilor, procentul celor care consideră că persoanele LGBT+, persoanele fără loc de muncă și persoanele de etnie romă au nevoie de ajutor scade comparativ cu angajații. Stabilirea acestor categorii de persoane aflate în nevoie poate fi influențată și de specificul activității ONG-ului și de tipul de beneficiari cu care lucrează.

²⁴ Literatura de specialitate recunoaște vulnerabilitatea ca fiind un concept relevant la nivelul grupurilor socio-economice, locurilor și de-a lungul timpului. Trebuie ținut cont și de faptul că vulnerabilitatea este definită diferit în funcție de disciplină, elementele comune de definiție fiind „un rezultat nedorit” (undesirable outcome) și „expunerea la diverse pericole” ce pot produce „perturbări”, respectiv „inechități”.

TABELUL 7. PERCEPȚII PRIVIND PERSOANELE VULNERABILE

În opinia dvs., în ce măsură fiecare dintre următoarele categorii de populație are nevoie de ajutor?		Angajat	Membru	Voluntar
Persoane de etnie romă	În mare măsură	25%	25%	19%
	În foarte mare măsură	23%	18%	17%
Persoane cu dizabilități fizice	În mare măsură	17%	20%	12%
	În foarte mare măsură	40%	40%	37%
Persoane cu dizabilități mintale	În mare măsură	13%	16%	11%
	În foarte mare măsură	44%	43%	38%
Persoane LGBT+	În mare măsură	20%	14%	14%
	În foarte mare măsură	16%	14%	12%
Persoane care își cresc singure copiii	În mare măsură	28%	31%	19%
	În foarte mare măsură	26%	25%	28%
Persoane care au în îngrijire persoane vulnerabile (persoane cu dizabilități, în vârstă etc.)	În mare măsură	24%	25%	17%
	În foarte mare măsură	32%	33%	31%
Persoane care suferă de boli cronice	În mare măsură	23%	28%	17%
	În foarte mare măsură	31%	29%	29%
Persoane vârstnice (peste 65 de ani)	În mare măsură	26%	31%	21%
	În foarte mare măsură	27%	23%	24%
Refugiați/azilanți/migranți	În mare măsură	26%	27%	18%
	În foarte mare măsură	23%	19%	19%
Persoane fără adăpost	În mare măsură	15%	21%	15%
	În foarte mare măsură	40%	34%	31%
Persoane dependente de stupefiante	În mare măsură	16%	19%	14%
	În foarte mare măsură	39%	35%	29%
Persoane dependente de alcool	În mare măsură	18%	22%	17%
	În foarte mare măsură	34%	31%	24%
Persoane infectate cu HIV/SIDA	În mare măsură	21%	22%	16%
	În foarte mare măsură	29%	27%	25%

Persoane care trăiesc în sărăcie (nu au resursele strict necesare cumpărării bunurilor și serviciilor pentru nivelul minim de trai)	În mare măsură	17%	22%	15%
	În foarte mare măsură	39%	36%	32%
Victime ale traficului de persoane	În mare măsură	8%	9%	8%
	În foarte mare măsură	47%	47%	37%
Victime ale violenței în familie	În mare măsură	10%	13%	10%
	În foarte mare măsură	46%	44%	38%
Persoane fără loc de muncă / șomeri	În mare măsură	29%	30%	24%
	În foarte mare măsură	18%	14%	16%

Sursa: sondaj BMO 2023

Dată fiind natura exploratorie a prezentului studiu, considerăm că e nevoie de studii ulterioare care să analizeze cauzele, respectiv implicațiile datelor privind percepția categoriilor vulnerabile. Pe moment putem lansa două eventuale direcții de analizat pe viitor:

1. impactul finanțărilor și al politicilor publice din ultimele decenii pentru a vedea dacă au influențat pozitiv anumite categorii, făcându-le astfel mai puțin vulnerabile în comparație cu alte categorii;
2. persistența atitudinilor discriminatorii și impactul acestora asupra percepției vulnerabilității.

Pe de altă parte, trebuie menționat că intersecționalitatea însăși este un instrument util în a deconstrui o abordare ierarhizată a vulnerabilităților. Astfel, într-o grilă de analiză intersecțională toate vulnerabilitățile sunt la fel de importante, doar că se pot manifesta diferit la nivel de intensitate și temporalitate. Sperăm că studii viitoare vor putea crea și aplica un design de cercetare care să evite o abordare ierarhizată a vulnerabilităților, aspect pe care studiul de față nu a putut să îl ocolească, din păcate.

Având în vedere categoriile de persoane considerate ca având nevoie de ajutor, **caracteristicile principale care definesc situația de „a fi vulnerabil”** sunt existența unei boli sau dizabilități (52% dintre angajați, 53% dintre membri și 44% dintre voluntari), problemele cu locuirea (locuire precară, lipsa locuinței) (50% dintre angajați, 44% dintre membri și 40% dintre voluntari), existența unei dependențe (44% dintre angajați, 46% dintre membri și 35% dintre voluntari) și apartenența la o comunitate săracă (45% dintre angajați, 43% dintre membri și 35% dintre voluntari) (Tabelul 8). În percepțiile reprezentanților ONG-urilor, vulnerabilitatea este determinată îndeosebi de boală/dizabilitate, dependențele individului, lipsa sau precaritatea locuirii și apartenența la o comunitate săracă. Este de observat că nu sunt menționate identități de gen sau etnie în definirea vulnerabilității, ci mai degrabă aspecte sistemice (comunități sărace, locuire precară etc.) sau individuale (boală, dizabilitate, dependențe). Aceasta poate fi și o consecință a definirii conceptului de vulnerabilitate în cadrul politicilor publice, ea fiind legată în principal de sărăcie sau starea de sănătate, care sunt determinate printre altele de lipsa locului de muncă, de

nivelul redus de educație ori lipsa sau precaritatea locuirii. Un alt factor important, așa cum menționat anterior, este însăși limitarea metodologică de măsurare a vulnerabilității, așa cum a fost recunoscută de multiple ori în literatura de specialitate²⁵. Tabelul 8, construit ca o listă închisă de criterii, indică drept factori determinanți ai vulnerabilității în special dizabilitatea (fizică sau psihică), lipsa locuinței, starea de sănătate și sărăcia. Deși lista închisă reprezintă o limitare în formularea unei analize comprehensive, putem deduce o percepere a vulnerabilității în funcție de criterii transversale, care pot fi întâlnite la toate categoriile (etnice etc.) și care pot aduce mai multă vizibilitate intra-grupurilor.

Astfel, dacă aplicăm datele din tabelul 8 la categoria largă a persoanelor de etnie romă, una din posibilele interpretări e aceea că o persoană de etnie cu o dizabilitate va fi considerată a fi mai vulnerabilă decât o persoană de etnie romă migrantă sau care are probleme de dependențe. Aplicând aceeași grilă de analiză, o persoană LGBT+ săracă va fi percepută ca fiind mai vulnerabilă și având, astfel, mai multă nevoie de ajutor decât o persoană LGBT+ care are o dependență etc. O astfel de analiză corelată poate ajuta la conturarea atât a finanțărilor din sectorul ONG, cât și a politicilor publice, dar și la activitatea de zi de zi a ONG-urilor spre deschiderea sprijinului și către persoane, intra-categorii, care nu sunt la fel de vizibile ca altele.

TABELUL 8. CRITERII DE DEFINIRE A VULNERABILITĂȚII

Dintre caracteristicile de mai jos, alegeți pe cele care considerați că definesc a fi vulnerabil?	Angajat	Membru	Voluntar
Apartenența la o comunitate săracă	45%	43%	35%
Existența unei boli/dizabilități	52%	53%	44%
Existența unei dependențe (alcoolism, droguri etc.)	44%	46%	35%
Statut juridic diferit (refugiat/migrant/carte de identitate provizorie)	39%	36%	28%
Probleme cu locuirea (locuire precară/persoane fără adăpost)	50%	44%	40%
Probleme cu locul de muncă (sărăcie în muncă/ocupare precară/șomaj)	40%	38%	31%
Niciuna dintre cele de mai sus	1%	0%	0%

Sursa: sondaj BMO 2023

Principala caracteristică ce definește o persoană vulnerabilă este dată de accesul redus la resurse – în opinia a 51% dintre angajații ONG-urilor, 49% dintre membri și 39% dintre voluntari (Tabelul 9). Acest acces la resurse se referă la resurse materiale, financiare, dar și la cele de informații

sau la servicii de suport. Alte caracteristici ale persoanei vulnerabile sunt că este prinsă într-un cerc vicios, cum este cel determinat de apartenența la o comunitate săracă, statutul social scăzut și imposibilitatea de a se descurca fără sprijin.

²⁵ Vezi nota de mai sus legată de definirea și măsurarea vulnerabilității.

TABELUL 9. CARACTERISTICI ALE PERSOANELOR VULNERABILE

Considerați că o persoană vulnerabilă...	Angajat	Membru	Voluntar
Nu se poate descurca fără sprijin (din partea autorităților, asociațiilor etc.)	34%	35%	29%
Are acces redus la resurse	51%	49%	39%
Are statut social scăzut	35%	33%	25%
Nu face destule eforturi	4%	5%	5%
Așteaptă de la ceilalți	4%	5%	5%
E prinsă într-un cerc vicios	39%	35%	28%
E victimă a societății	20%	22%	20%
Niciuna dintre cele de mai sus	1%	1%	0%

Sursa: sondaj BMO 2023

Una dintre limitările studiului a fost stabilirea categoriilor de persoane care sunt vulnerabile și a caracteristicilor care definesc o astfel de persoană pornind de la ce există în politicile publice, în liniile de finanțare, dar și în literatura de specialitate, însă acestea ar necesita o explorare mai amplă și o redefinire în funcție de noile realități existente. În cercetarea calitativă, ne-am propus să explorăm mai în detaliu categoriile de persoane considerate vulnerabile și criteriile care sunt definatorii în stabilirea unei vulnerabilități. Astfel, ca răspuns la o întrebare deschisă, respondenții au enumerat categorii noi de persoane vulnerabile, în funcție de experiențele lor directe în lucrul cu beneficiarii²⁶.

Cercetarea calitativă a reliefat următoarele categorii de persoane ca fiind considerate de către persoanele intervievate a fi printre cele mai vulnerabile din România: femeile trans de etnie romă, nou-născuții, adolescenții (în special cei aflați în plasament, cei din mediul rural, adolescenți romi sau care provin din gospodării unde părinții sunt neglijenți ori abuzivi), femeile, „care sunt cu atât mai vulnerabile cu cât se mai

adaugă straturi: lipsa de educație, sărăcie, mediul rural, etnia romă.” (reprezentant ONG, interviu)

Posibilele explicații pentru răspunsurile date sunt legate în primul rând de activitatea directă a ONG-urilor și de lipsurile sau posibilele categorii pe care le-au identificat în munca lor și care sunt insuficient spre deloc sprijinite. O altă explicație poate fi o exprimare a dorinței de lărgire a activității spre zone (rural), categorii (copii, adolescenți) care poate nu sunt suficient reprezentate de către societatea civilă și/sau în politicile publice. O altă explicație ține de scoaterea la lumină a acelor intra-grupuri din interiorul comunităților mai largi (de exemplu femei trans rom) care nu au în acest moment o reprezentare și niciun sprijin adecvat.

Accesul la resurse și la servicii publice este un element important în stabilirea vulnerabilității. În același timp, calitatea locuirii, nu doar a locuinței, este importantă deoarece aceasta este legată direct de accesul la diverse servicii publice (sănătate, educație, protecție socială, cultură, petrecerea

²⁶ De altfel, măsurarea vulnerabilității este un aspect care a fost insuficient cercetat și unde literatura de specialitate este încă într-o etapă emergentă.

timpului liber etc.). De exemplu, dacă nu locuiești în proximitatea unui spital, dacă îți lipsesc anumite resurse considerate privilegii (documente de identitate, locuință, familie, asigurare medicală, loc de muncă, medic de familie etc.), nu vei avea acces la îngrijire. **În majoritatea cazurilor**, pentru identificarea vulnerabilităților au contat nu doar criteriile identitare, ci și aspectele sistemice:

„E un efect de domino (...), trebuie văzute vulnerabilitățile din gospodărie, fără buletin nu ai acces, dar ai probleme de locuire, dacă nu are medic de familie accesul e mult mai îngreunat.” (reprezentant ONG, interviu)

Cele mai mari inegalități sunt în mediul rural, unde sunt inegalități sociale și economice vizibile și unde ar trebui duse resursele în următorii ani: trebuie intervenție acolo unde e incidența mai mare²⁷ (Mihalache, 2020).

„Sunt județe unde nu e niciun psihiatru. Șansa de deces e mai mare la Tulcea decât la București.” (reprezentant ONG, interviu)

Statul este văzut ca actorul principal care trebuie să acorde sprijin persoanelor cu vulnerabilități, iar ONG-urile sunt considerate doar actori complementari în ceea ce privește furnizarea de suport. De exemplu, pentru femeile trans, statul este văzut ca esențial în schimbarea normelor legislative pentru ca genul persoanei să corespundă și în acte etc.

„Rolul nostru, al asociațiilor, este să oferim sprijin punctual, dar pentru efecte la nivel național/sistemic este neapărată nevoie de implicarea statului.” (reprezentant ONG, interviu)

Datele de sondaj arată că angajații din ONG-uri apreciază că autoritățile publice locale (79%), cele centrale (57%), urmate de asociații/ONG-uri (51%) și familie (47%) ar trebui să sprijine persoanele aflate în nevoie (Tabelul 10). În cazul membrilor și voluntarilor, percepția este că după autoritățile publice locale și centrale, familia ar trebui să sprijine persoanele aflate în nevoie și abia apoi asociațiile/ONG-urile.

²⁷ Potrivit unui raport lansat în 2022 de Ambasada Sustenabilității în România, se înregistrează „decalaje alarmante în ceea ce privește sărăcia și excluziunea socială, accesul populației la servicii medicale, educația copiilor și nu numai, între România de la sat și cea de la oraș”: în 17 județe din țară, mai puțin de jumătate din copiii din mediul rural au absolvit examenul de bacalaureat în 2021; în raport cu rata de promovare a Evaluării Naționale, din cele 30 de județe pentru care existau date recente disponibile, 15 înregistrează decalaje mai mari de 20% între mediul urban și cel rural; dacă la nivel urban național există 1 medic la 171 locuitori, în mediul rural situația este complet diferită. În 16 județe din mediul rural există un singur medic la peste 2.000 de locuitori, adică de 11 ori mai puțini decât la oraș. În alte 21 de județe, în mediul rural există 1 medic la 1.000 – 2.000 de locuitori. <https://ambasadasustenabilitatii.ro/analiza-nationala-urban-vs-rural-saracia-si-discrepantele-se-accentueaza-in-romania-educatia-o-prapastie-intre-elevii-de-la-sate-si-cei-de-la-orase/#:~:text=%C8%99i%20cel%20urban-,%C3%8E%2017%20jude%C8%9B%20din%20%C8%9B%20C4%83%2C%20mai%20pu%C8%9B%20de%20jum%C4%83tate%20dintre,mediul%20urban%20%C8%99i%20cel%20rural.> Studiul „România cu un singur chip” (2022) poate fi accesat aici: <https://unsingurchip.ambasadasustenabilitatii.ro/2022/>

TABELUL 10. ENTITĂȚI DE SPRIJIN PENTRU PERSOANELE VULNERABILE

Menționați în ordine primele trei persoane/entități care ar trebui să sprijine o persoană vulnerabilă	Angajat	Membru	Voluntar
Familia	47%	49%	53%
Prietenii	11%	18%	19%
Cunoscuții	6%	4%	8%
Vecinii	2%	2%	3%
Colegii de serviciu/școală	1%	2%	3%
Angajatorii	12%	13%	11%
Companii/firme	5%	7%	8%
Sindicate	1%	4%	2%
Asociații/ONG-uri	51%	46%	44%
Biserica	21%	22%	24%
Primăria / Autoritățile publice locale	79%	70%	63%
Guvernul / Autoritățile publice centrale	57%	55%	56%
Persoanele bogate	2%	2%	4%
Niciuna dintre cele de mai sus	0%	1%	1%

Sursa: sondaj BMO 2023

Empatie

Așa cum am indicat deja în secțiunea anterioară, „Obiectivele studiului”, cercetarea și-a propus să exploreze și relația dintre intersecționalitate și empatie pentru a vedea în ce măsură există un sprijin mai mare pentru anumite categorii vulnerabile decât pentru altele, dar și pentru a avansa ipoteza potrivit căreia o mai bună familiarizare cu conceptul de intersecționalitate poate duce la empatie crescută, atât la nivelul populației generale, cât și la nivelul ONG-urilor și a celor care oferă servicii publice. Pornind de la cazurile prezentate în care intersecționalitatea a fost prezentă, au fost definite categorii de persoane aflate în situație de vulnerabilitate, vulnerabilități suplimentare fiind adăugate pentru fiecare categorie.

Astfel, se observă (Tabelul 11) că în opinia angajaților, primele trei categorii de persoane vulnerabile pe care le-ar ajuta sunt persoane de etnie romă cu dizabilități fizice (23%), femeile rome sărace cu dizabilități (22%) și femeile rome, sărace, cu dizabilități și LGBT+ (21%). În cazul membrilor ONG-urilor, cele trei categorii identificate ca fiind mai vulnerabile sunt persoanele de etnie romă cu dizabilități fizice (26%), femeile rome sărace cu dizabilități (20%) și persoanele de etnie romă sărace (19%), precum și persoanele de etnie romă cu dizabilități psihice (19%). Categoriile se mențin și în cazul voluntarilor.

Așa cum am arătat, aceste identități ale unei persoane se potențează reciproc și cu cât se adaugă mai multe, cu atât persoana

este considerată ca având mai mare nevoie de sprijin. Astfel, dacă la o persoană de etnie romă intenția de suport este mai redusă, aceasta crește treptat pe măsură ce respectiva persoană cumulează mai multe identități ce pot determina vulnerabilități (intenția de suport crește de la 6% pentru o persoană de etnie romă la 17% pentru o persoană de etnie romă săracă și la 23% pentru o persoană de etnie romă cu dizabilități fizice). Este de observat că dizabilitatea și apartenența la o comunitate săracă, adăugate la etnie, sunt aspectele care influențează decizia de ajutorare a unei persoane vulnerabile. Așa cum am arătat mai sus, datele sunt consistente cu ipoteza potrivit căreia intersecționalitatea reușește să scoată din invizibilitate categorii care au fost anterior ignorate sau insuficient reprezentate. Grație intersecționalității, categoriile nu mai au un caracter omogen, ci ilustrează mai bine realitatea, indicând o diversitate mare în rândul acestora, de care e important să se țină cont. Astfel, datele ne sugerează că la nivel de programe și politici e nevoie de abordarea specifică a nevoilor intra-grupurilor.

Dacă luăm ca exemplu persoanele de etnie romă, e nevoie, astfel, de adresarea nevoilor femeilor, a persoanelor sărace, a persoanelor sărace cu dizabilități etc., care fac parte din categoria mai largă a persoanelor de etnie romă. Aceasta este o ilustrare atât a solicitărilor din partea comunității (comunităților) rome înseși, așa cum arată de exemplu Strategia Guvernului mai sus menționată de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2022-2027, unde se subliniază necesitatea de a adresa situația copiilor și a femeilor rome. Un alt aspect pe care îl putem extrapola și care poate consolida buna conviețuire și înțelegere între diferitele categorii este conturarea de programe/politici care să adreseze diferitele (intra)categorii prin aspecte transversale. De exemplu, combaterea sărăciei la nivelul comunității rome, al persoanelor LGBT+ și al femeilor din mediul rural, sau sprijinirea persoanelor cu dizabilități din mediul rural, din rândul persoanelor în vârstă, de etnie romă, LGBT+ etc.

TABELUL 11. NIVEL DE EMPATIE ÎN RÂNDUL PERSONALULUI ONG

Presupunând că puteți ajuta maximum 3 persoane dintre următoarele, pe care le-ați ajuta?	Angajat	Membru	Voluntar
☐ persoană de etnie romă	6%	4%	4%
☐ persoană de etnie romă săracă	17%	19%	14%
☐ persoană de etnie romă cu dizabilități fizice	23%	26%	24%
☐ persoană de etnie romă cu dizabilități psihice	20%	19%	17%
☐ persoană de etnie romă refugiată	11%	7%	9%
☐ femeie romă refugiată	12%	9%	7%
☐ femeie romă cu dizabilități	8%	9%	8%
☐ femeie romă săracă, cu dizabilități	22%	20%	21%
☐ femeie romă săracă, cu dizabilități și LGBT+	21%	16%	14%
Niciuna dintre cele de mai sus	1%	2%	2%

Sursa: sondaj BMO 2023

Empatia este influențată mult de dezbaterele existente în societate și de interesul manifestat de mass-media pentru anumite categorii de persoane aflate în situație de vulnerabilitate. Datele din interviu arată că chiar dacă gradul de empatie pentru copiii aflați în dificultate este și a fost ridicat, pe măsură ce și situația altor categorii de persoane vulnerabile a beneficiat de mai multe dezbateri în spațiul public a crescut interesul și empatia pentru acestea (cel mai elocvent exemplu este situația persoanelor vârstnice, în special a celor singure sau care nu se mai pot îngriji singure, față de care a crescut gradul de interes în urma scandalului menționat mai sus din cazul supranumit „azilele groazei”) (Brawley și Martinez-Brawley, 1999; Hongcharu, 2024)²⁸.

„Oamenii au mai multă empatie, dar depinde de grupul vulnerabil. De exemplu atitudinea populației, companiilor, instituțiilor publice s-a îmbunătățit față de problemele de sănătate mintală soft, nu și față de cei cu probleme grave de sănătate mintală.” (reprezentant ONG, interviu)

Există percepția că gradul de empatie crește în societate, mai ales în urma contactului cu persoane din diferite grupuri minoritare. De altfel, prezentarea de cazuri concrete și proximitatea cât mai mare față de astfel de cazuri concrete a fost menționată drept o modalitate de a crește empatia.

„Discuția despre grupurile minoritare a intrat în mainstream și automat cu cunoașterea vine și empatia.” (reprezentant ONG, interviu)

Un alt aspect menționat este faptul că, odată ce gradul de empatie față de un grup crește, apar problemele în a-l menține. Ca exemplu concret: situația refugiaților ucraineni, pentru care gradul de simpatie a scăzut considerabil în rândul populației. Și aici dezbaterile din mass-media au influențat gradul de empatie, ca urmare a discursului anti-refugiați vehiculat în special în social media²⁹.

Un aspect important care a reieșit din interviuri este necesitatea de a construi sisteme care să aibă în vedere și nevoile celor care lucrează în ele, pentru a le crește eficiența. Este nevoie de programe de sănătate mintală pentru cei care lucrează în aceste domenii care oferă servicii sociale sau servicii medicale, educaționale etc., inclusiv pentru persoanele din mediul ONG.

Cu alte cuvinte, pentru a arăta empatie față de ceilalți este important și a învăța cum să arăți empatie față de sine, cu atât mai mult cu cât, așa cum a reieșit din cercetare, gradul de burnout este ridicat la angajații din ONG-uri – aspect important cu atât mai mult cu cât se evidențiază în literatura de specialitate o asociere negativă constantă între burnout și empatie, în sensul că un grad ridicat de epuizare duce la scăderea empatiei (Wilkinson et al., 2017).

²⁸ De altfel, literatura de specialitate arată că „modul de înțelegere a publicului a cazurilor de justiție socială poate fi amplificat printr-o folosire adecvată a mass-media”.

²⁹ „Discursul este bipolarizat de tipul: noi și ceilalți, aceștia din urmă primind conotații negative. În esență, ceea ce definește discursul anti-refugiați este ideea că societatea se împarte în două grupuri omogene și antagonice, iar această împărțire este între cetățenii români buni, copiii cu probleme, săracii etc. și refugiații ucraineni aroganți, violenți, străini, bogați, profitori etc. Această dihotomie foarte prezentă încă de la începutul crizei nu exclude sprijinul pentru refugiați, însă susține ideea sprijinirii întâi a copiilor români, bătrânilor sau a celor săraci.” Coaliția pentru drepturile migranților și ale refugiaților, Discursul public privind refugiații ucraineni și influența lui asupra opiniei publice din România, 2023. <https://cdmir.ro/wp/wp-content/uploads/2023/08/A11-Discursul-public-despre-refugiati-ucrainieni-si-influenta-asupra-opinii-publice.pdf>

„Se tot trage de profesori, de personalul medical, deși aceștia funcționează aproape fără a mai avea nimic în rezervor. Și de nevoile lor ar trebui să se țină seama.” (reprezentant ONG, interviu)

Practici în implementarea intersecționalității în ONG-uri

Cercetarea a avut ca scop analiza nu doar a modului cum este înțeles conceptul de intersecționalitate în rândul organizațiilor neguvernamentale, ci și a practicilor de implementare a acestuia. Astfel, ne-am propus să ne uităm la principalele dificultăți în implementarea proiectelor și la criteriile de selecție a beneficiarilor acestora. În același timp, cercetarea calitativă și-a propus să identifice și dacă se ține cont de intersecționalitate în cazul propriilor angajați ai organizației.

Principalele dificultăți în implementarea proiectelor cu care se confruntă ONG-urile, în opinia angajaților acestor organizații, sunt (Tabelul 12): insuficiența resurselor umane calificate (47%), bugetul insuficient (43%) și cerințele excesive ale finanțatorilor (31%). Membrii ONG-urilor consideră următoarele ca fiind dificultăți: bugetul insuficient (60%), resursele umane insuficiente (51%), barierele legale (neclaritate legislativă, schimbări legislative multiple) (22%) și cerințele excesive ale finanțatorilor (21%). Și voluntarii menționează bugetul insuficient, resursele umane limitate și barierele legale ca fiind principalele dificultăți în implementarea proiectelor.

TABELUL 12. DIFICULTĂȚI ÎN IMPLEMENTAREA PROIECTELOR

Dintre următoarele posibile dificultăți la implementarea proiectelor, cu care se confruntă organizația dvs.?	Angajat	Membru	Voluntar
Buget insuficient	43%	60%	50%
Resurse umane insuficiente	47%	51%	36%
Cerințe excesive ale finanțatorilor	31%	21%	9%
Dificultăți în a lucra cu beneficiarii	21%	10%	8%
Lipsa de încredere din partea publicului (a cetățenilor)	13%	13%	11%
Bariere legale (neclaritate legislativă, schimbări legislative multiple)	29%	22%	18%
Dificultăți fiscale & administrative (declarații, plata taxelor, a impozitelor)	18%	18%	16%

Sursa: sondaj BMO 2023

Diversele dificultăți întâmpinate de ONG-uri în implementarea proiectelor au făcut să existe situații în care a fost nevoie să se facă o selecție printre potențialii beneficiari ce urmau a fi sprijiniți, din cauza lipsei resurselor necesare (29% dintre angajați), dar și situații în care să nu poată fi oferit suport anumitor beneficiari din lipsă de

personal cu experiență (21% dintre angajați) (Tabelul 13). În același timp, au existat și beneficiari reticenți în a primi ajutorul oferit de unele ONG-uri. Au existat situații, în cadrul unor proiecte, când ONG-urile au ajutat din fondurile proprii și alți beneficiari decât grupul țintă acceptat.

TABELUL 13. IMPLEMENTAREA ACTIVITĂȚILOR ÎN ONG-URI - DECIZII

În activitatea organizației dvs. din ultimii trei ani, v-ați confruntat cu următoarele situații?	Angajat	Membru	Voluntar
Am fost nevoiți să selectăm ce persoane ajutăm din cauza lipsei resurselor necesare	29%	32%	21%
Nu am putut să ajutăm anumiți beneficiari pentru că nu am avut personal cu experiența specifică necesară	21%	23%	14%
Nu am putut să ajutăm anumiți beneficiari din cauza pedicilor puse de autoritățile publice	12%	9%	8%
Nu am putut să ajutăm anumiți beneficiari din cauza opoziției comunității sau a rudelor/cunoscuților	11%	9%	6%
Unii potențiali beneficiari au fost reticenți în a primi ajutorul nostru	23%	21%	15%
Am selectat anumiți beneficiari pentru că acesta era grupul țintă impus de finanțator, chiar dacă noi am considerat că alte persoane trebuie ajutate	13%	11%	5%

În cadrul unui proiect, organizația a ajutat și alți beneficiari decât grupul țintă acceptat, fără a mai informa finanțatorul despre munca suplimentară	20%	20%	11%
În cadrul unui proiect, am fost nevoiți să ajustăm creativ raportările, pentru a ajuta chiar beneficiarii în cea mai mare nevoie, indiferent de cerințele proiectului	12%	12%	7%

Sursa: sondaj BMO 2023

Principalele criterii de selectare a beneficiarilor activităților ONG-urilor sunt: misiunea organizației, prioritățile strategice curente și bugetul disponibil. La

aceste criterii se adaugă cerințele finanțatorilor și competențele specifice ale echipei ONG-ului. (Tabelul 14, Tabelul 15, Tabelul 16)

TABELUL 14. CRITERII DE SELECȚIE A BENEFICIARILOR – RANG 1

Criterii de selecție a beneficiarilor - rangul 1	Angajat	Membru	Voluntar
Misiunea organizației	28%	29%	18%
Prioritățile strategice curente ale organizației	5%	4%	3%
Cerințele finanțatorilor	2%	1%	1%
Dorința/reticența beneficiarilor	3%	2%	2%
Dificultăți în a ajunge la anumiți beneficiari	0%	1%	1%
Bugetul disponibil	2%	2%	4%
Competențele specifice ale echipei organizației	1%	3%	2%
Alte criterii	0%	1%	0%

Sursa: sondaj BMO 2023

TABELUL 15. CRITERII DE SELECȚIE A BENEFICIARILOR – RANG 2

Criterii de selecție a beneficiarilor - rangul 2	Angajat	Membru	Voluntar
Misiunea organizației	4%	5%	3%
Prioritățile strategice curente ale organizației	15%	13%	7%
Cerințele finanțatorilor	4%	3%	2%
Dorința/reticența beneficiarilor	5%	6%	4%
Dificultăți în a ajunge la anumiți beneficiari	1%	1%	1%
Bugetul disponibil	7%	9%	6%
Competențele specifice ale echipei organizației	6%	5%	4%
Alte criterii	0%	0%	0%

Sursa: sondaj BMO 2023

TABELUL 16. CRITERII DE SELECȚIE A BENEFICIARILOR – RANG 3

Criteria de selecție a beneficiarilor - rangul 3	Angajat	Membru	Voluntar
Misiunea organizației	2%	2%	2%
Prioritățile strategice curente ale organizației	5%	5%	4%
Cerințele finanțatorilor	8%	5%	2%
Dorința/reticența beneficiarilor	5%	5%	3%
Dificultăți în a ajunge la anumiți beneficiari	2%	1%	2%
Bugetul disponibil	11%	11%	7%
Competențele specifice ale echipei organizației	8%	10%	6%
Alte criterii	0%	1%	1%

Sursa: sondaj BMO 2023

Așa cum reiese din datele deja analizate, tot mai multe organizații se familiarizează cu conceptul, îndeosebi cele care lucrează pentru comunitățile roma, pentru drepturile femeilor și ale persoanelor LGBT+. În același timp, prin prisma observațiilor și răspunsurilor din cadrul cercetării calitative (interviuri și atelier participativ), observăm că: (1) numărul persoanelor care lucrează în ONG-uri și care sunt familiarizate cu conceptul este încă mic; (2) există un spectru larg de înțelegere și cunoaștere a conceptului, care variază de la o cunoaștere profundă (în acest moment ca excepție) la o înțelegere fragmentată.

Există organizații neguvernamentale care implementează deja conceptul de intersecționalitate în activitatea lor curentă, îndeosebi în ce privește înțelegerea nevoilor beneficiarilor și modul de răspuns la acestea, și sunt și cazuri în care aplicarea vizează și angajații – diversitatea echipei de lucru și o înțelegere a vulnerabilităților intersecționale ale acestora, dacă sunt. Cu toate acestea, de multe ori implementarea principiului intersecționalității în activitatea curentă cu beneficiarii este destul de dificil de realizat, pentru că presupune timp de analiză a nevoilor acestora și identificarea unor soluții inovatoare care să răspundă

cât mai bine problemelor identificate, iar unele linii de finanțare nu sunt deschise și flexibile în a se adapta din mers nevoilor nou apărute – așa cum reiese din cercetarea calitativă, unde a fost adusă în mod recurent în discuție o oarecare lipsă de flexibilitate în folosirea bugetului obținut în urma finanțărilor pentru a interveni pe nevoile intersecționale, identificate pe teren ulterior solicitării grantului:

„Noi lucrăm pe nevoile lor și încercăm să găsim resurse pentru a răspunde acestora și să facem și împuternicirea acestor persoane, ceea ce este greu, pentru că finanțatorii merg pe furnizare de servicii, nu pe împuternicire, iar serviciile nu sunt mereu din domenii variate. Practic, dacă ai un proiect pe ocupare, tu trebuie să oferi doar training, consiliere și mediere pe piața muncii, fără să te uiți că [beneficiarul, n.red.] are nevoie de servicii de îngrijire pentru copii sau servicii de sănătate. Cumva ar trebui să fie mai flexibile granturile și trebuie să nu te duci în comunități cu agenda finanțatorului.”
(reprezentant ONG, interviu)

Un element cheie al intersecționalității este poziționalitatea unei persoane în funcție de identitatea/identitățile acesteia, iar aici cercetarea calitativă ne-a arătat că membrii mai tineri ai ONG-urilor sunt, pe de o parte, mai dispuși să își identifice/recunoască propriile identități, iar pe de altă parte, extrapolând, ca o consecință a acestei asumări personale se observă o mai mare ușurință atât în a identifica identitățile intersecționale ale beneficiarilor, cât și de a le adresa, în special cu ajutorul instrumentelor oferite prin aplicarea conceptului de intersecționalitate.

Așa cum am mai menționat, categoriile de beneficiari vizați de ONG-urile intervievate sunt extrem de variate: persoane LGBT+, tineri, persoane fără adăpost, migranți, șomeri, persoane care fac parte din familii destrămate, care sunt în îngrijirea unui tutore, au venituri foarte mici sau deloc, sunt victime ale abuzului domestic, se luptă cu probleme psihice și/sau consum de substanțe, persoane vârstnice, persoane cu dizabilități psihice, femei, persoane de etnie romă etc. În general, cei care lucrează cu o anumită categorie de beneficiari își extind activitatea și la alte categorii care lucrează cu aceste grupuri: de exemplu, fete, femei, personalul medical, dar și formatori ai personalului medical, funcționarii din diverse instituții – inspectorate școlare, DGASPC etc. Putem observa astfel o oportunitate de diseminare a conceptului de intersecționalitate către personalul care lucrează în diferite instituții publice, prin intermediul membrilor ONG-urilor care colaborează cu aceștia. Acest element de „spillover” (circulație de idei) se poate realiza prin sesiuni de formare, traininguri și alte activități comune de instruire.

Deși există cazuri în care angajații din ONG-uri lucrează cu beneficiari aflați în situații de vulnerabilitate intersecțională, de cele mai multe ori aceștia se concen-

trează asupra unui singur aspect, astfel încât abordarea la nivel de lucru cu beneficiarii și de design este cel mai adesea „unidimensională”, foarte puține ONG-uri având o abordare intersecțională:

„E dificil să ajungi la persoane române care sunt și LGBT+, că sunt mai multe riscuri și nu vrem să fim un factor de expunere.” (reprezentant ONG, interviu)

Pentru cele mai multe dintre ONG-urile cuprinse în cercetare identitatea/identitățile (de gen, etnie, orientare sexuală, dizabilitate etc.) beneficiarului influențează nevoile pe care le are, deoarece acestea pot determina diverse vulnerabilități. Astfel, și serviciile oferite trebuie să țină cont de identitățile persoanei și să încerce să răspundă într-un mod integrat nevoilor existente.

„În funcție de identitatea beneficiarului ne croim serviciile, pentru că vrem să fim cât mai inclusiv cu puțință, așa că ținem cont de nevoile particulare.” (reprezentant ONG, interviu)

În ce privește aspectul care ar avea cel mai mare impact asupra calității vieții beneficiarilor, ONG-urile au tendința de a prioritiza aspectele care fac parte din misiunea lor principală. Cu foarte puține excepții, majoritatea persoanelor intervievate poartă în general „pălăria” ONG-ului din care fac parte, ceea ce poate avea ca efect lipsa de solidarizare la nivel de sector, precum și lipsa unei imagini de ansamblu care să pună lucrurile în perspectivă și care ar permite și solidarizarea intersectorială. De altfel, una din concluziile atelierului participativ a fost nevoia de colaborare intersectorială, cu recomandarea de încurajare și finanțare a platformelor necesare pentru lucrul colaborativ. Ca să dăm un exemplu, așa cum a reieșit din cercetarea calitativă siguranța reiese ca fiind prioritară în adresarea

nevoilor persoanelor LGBT+, chiar deasupra stării de sănătate de exemplu, motivul principal fiind lipsa de siguranță cu care se confruntă persoanele LGBT+ în spațiul public și nu numai³⁰. Și în astfel de cazuri, intersecționalitatea se dovedește extrem de utilă, dat fiind că pune reflectorul pe toate vulnerabilitățile și oferă o modalitate prin care toate să fie adresate.

Cercetarea a explorat și **diversele practici intersecționale la nivelul resurselor umane ale ONG-urilor**. Astfel, în ce privește angajații există diversitate în cadrul ONG-urilor, chiar dacă este mult mai evidentă în cele care lucrează cu persoane de etnie romă sau cu persoane LGBT+. Nu există cazuri de discriminare pe criterii legate de gen, etnie, orientare sexuală, dizabilitate, vârstă la angajarea în ONG-uri semnalate de respondenți în cadrul cercetării.

Printre aspectele care îi atrag pe cei care lucrează în ONG-uri se numără aspecte ca: libertatea în modalitatea de a-și desfășura activitatea; impactul avut asupra beneficiarilor; impactul direct asupra unei situații concrete; faptul că eforturile pe care le fac dau rezultate destul de rapid și ajută la a schimba vieți.

„Simt că vocea noastră e tot mai greu de ignorat (...) și e energizant când vezi că se schimbă lucruri.” (reprezentant ONG, interviu)

Aspectele considerate a fi cele mai neplăcute în a lucra în acest sector sunt legate pe de o parte de autorități, respectiv de lipsa de colaborare din partea autorităților, de lipsa de predictibilitate a decidenților în materie de politici publice, dar și de

lipsa fundamentării politicilor publice pe date colectate în mod științific și pe studii de impact. Pe de altă parte, sentimentele de nemulțumire vin și din dificultatea în a măsura/identifica impactul muncii avute pe termen scurt. Alte aspecte problematice țin de faptul că procesele nu sunt neapărat standardizate, deși o interviuată a identificat problema ca fiind de fapt **„o oportunitate pentru a construi procese personalizate și utile pentru beneficiari”**, dar și de lipsa de profesioniști care să accepte salarizarea mică în condiții de muncă solicitantă.

„Nu căutăm unicorni – pentru manageri de proiect –, nu găsim oameni cu valorile noastre și buni profesioniști – costă mult. Plus că au impresia că munca în ONG-uri ar fi mai lejeră și nu înțeleg de ce avem atâția indicatori.” (reprezentant ONG, interviu)

În același timp, datele BMO 2023 (Voicu et al., 2024) indică o medie de 57 de ore lucrate de angajați în ONG-uri și în afara lor pe săptămână, ceea ce este destul dacă avem în vedere echilibrul între muncă și viața personală. Și nivelul de burnout este ridicat, 46% dintre angajați resimțind un grad ridicat sau foarte ridicat de epuizare, iar 39% un grad moderat. Astfel, **una dintre principalele vulnerabilități identificate la nivelul ONG-urilor este gradul de burnout al angajaților, precum și lipsa de echilibru între viața privată și cea profesională:**

„E o muncă care nu se mai termină. Nu am cum să deleg. Suntem îngropați în muncă. Ajungem să lucrăm fără deconectare. Super epuizant.” (reprezentant ONG, interviu)

³⁰ „Românii ridică într-o mai mare măsură din umeri când vine vorba despre discriminarea persoanelor trans. O mare parte dintre cei care nu aleg să susțină drepturi egale de muncă, locuință etc. pentru persoanele transgender nu se retrag în neutralitate, ci în ostilitate, având o atitudine mai categorică de nesusținere (+10 pp comparativ cu media globală). Această atitudine este cu atât mai periculoasă cu cât discutăm despre o categorie supusă unor presiuni psihologice mari, care duc, de multe ori, la gânduri suicidare.” Roxana Boboc, în relație cu studiul IPSOS Pride 2023. <https://www.ipsos.com/ro-ro/studiu-ipsos-pride-2023-atat-romania-cat-si-la-nivel-global-9-dintre-adulti-se-identifica-drept-LGBT>

Principalele provocări în utilizarea conceptului

Provocări în utilizarea intersecționalității în practicile organizației

La nivelul organizațiilor neguvernamentale și al asociațiilor, principalele provocări țin, pe de o parte, de numărul încă redus al celor care sunt familiarizați cu conceptul, 41% dintre angajați, 36% dintre membri și 24% dintre voluntari asociindu-l cu vulnerabilitatea/discriminarea, precum și, pe de altă parte, de depășirea unui mod de lucru monospecializat, cu accent pe un singur criteriu identitar.

Așa cum se menționează mai sus, implementarea conceptului de intersecționalitate în lucrul cu beneficiarii presupune găsirea unor metode inovatoare de a rezolva problemele acestora, având în vedere multitudinea de identități și vulnerabilități ale acestor persoane. Din acest motiv, este necesar să fie implementate servicii personalizate, intersecționale, care să răspundă cât mai bine vulnerabilităților existente.

Provocări în utilizarea intersecționalității în politicile publice

La nivelul politicilor publice, strategiile existente, în special în domeniul dizabilităților, a comunității LGBT+ și a etniei rome, arată o creștere a preocupării pentru intersecționalitate. Principala provocare este, pe de o parte, o familiarizare și o cunoaștere adaptată a conceptului la realitățile societății românești, iar pe de altă parte evitarea aplicării fragmentate a conceptului. Definirea și reglementarea conceptului prin lege, precum și preluarea unui rol de lider de către una din instituțiile statului, cum este ANES, sau a unui grup de lucru

intersectorial ar putea preîntâmpina astfel de situații, cu atât mai mult cu cât statul este considerat actorul principal în ceea ce privește acordarea de sprijin persoanelor cu vulnerabilități. Rezultatele sondajului, conform cărora autoritățile publice locale sunt văzute în proporție de 70% dintre respondenți ca fiind importante pentru acordarea de sprijin indică atât nevoia de instruire și familiarizare a acestora cu intersecționalitatea, cât și necesitatea de a construi mecanisme care să dea voce autorităților locale.

Măsuri de stimulare a utilizării conceptului

Trei direcții principale se întrevăd ca măsuri de stimulare a aplicării conceptului de intersecționalitate: sesiuni de formare și studii; schimbări în modul de lucru al ONG-urilor; creșterea empatiei la nivelul populației largi.

Principalele măsuri ce ar trebui adoptate pentru utilizarea mai mare a conceptului sunt, în primul rând, legate de **o mai bună familiarizare și înțelegere a conceptului**, care poate fi realizată prin sesiuni de formare și instruire atât la nivelul decidenților, cât și al ONG-urilor și finanțatorilor, precum și prin studii care să ducă la o adaptare a conceptului la realitățile românești.

La nivelul ONG-urilor, cercetarea ne-a arătat că e nevoie de schimbări în modul de lucru:

- Proiectele organizațiilor trebuie modulate tot timpul pe nevoile reale ale beneficiarilor, de aceea intervenția trebuie adaptată continuu în funcție de cum se schimbă situația persoanei. Beneficiarul trebuie ascultat foarte bine, pentru a-i fi înțelese nevoile reale și contextul. Este de dorit ca la masa discuțiilor să participe toți cei implicați – beneficiar, organizație, finanțator. E nevoie de o mai mare flexibilitate din partea finanțatorilor, respectiv a autorităților publice și politicilor publice, care să pună accentul pe a răspunde în mod real la nevoile multiple ale beneficiarilor.
- Finanțatorii au un rol important în o mai bună aplicare a conceptului: e nevoie de bugete stabile și predictibile și mai ales de finanțări cu perioadă mai lungă de timp („e epuizant să aplicăm după finanțări scurte”), dar și de flexibilizarea finanțărilor (pentru a face, de exemplu, management de caz și a adresa vulnerabilitățile intersectoriale, identificate pe teren în perioada de post-aplicare la finanțare). O altă nevoie importantă este aceea de a gândi pachete care să adreseze inegalitățile regionale și de a încuraja conlucrarea transsectorială și intersectorială – de exemplu, e nevoie de a lucra atât pe dimensiunea educației, cât și pe cea a sănătății în cazul copiilor cu dizabilități, sau și de domeniul social, și de cel al sănătății pentru a combate violența împotriva femeilor.
- Finanțările care permit colaborarea între ONG-uri pot să ducă la o aplicare intersecțională a serviciilor acordate beneficiarilor. De altfel, colaborarea mai eficientă între organizații, prin organizarea periodică de schimburi de bune practici, dar și de sesiuni de sprijin reciproc, poate să ducă la o abordare sistemică și cu efecte de durată.
- Crearea unui fond comun – pentru a putea lucra transsectorial (dat fiind că de exemplu fiecare ONG vede diferit, dintr-o altă perspectivă, situația unui copil cu dizabilități).
- E nevoie de mecanisme de guvernare și comunicare pentru intersectorialitate, precum și de armonizarea cadrului legal, a planurilor și strategiilor („o gândire mai integrată pentru un scop comun”).

E nevoie de măsuri și pentru sprijinul persoanelor care lucrează în ONG-uri. Pentru ca gradul acestora de empatie să crească sau măcar să nu scadă e nevoie de schimbări la nivelul finanțărilor, astfel încât angajații să aibă o predictibilitate salarială mai mare, iar organizațiile să nu fie nevoite să aloce mai multe roluri/proiecte aceleiași persoane, ceea ce poate duce la burnout, dar și la (aproape) imposibilitatea de a delimita viața profesională de cea personală. Adresarea sănătății mintale a angajaților din ONG-uri și din sectoarele publice care oferă servicii (sistemul sanitar, educațional, servicii sociale) este un aspect prioritar pentru creșterea gradului de empatie.

Alte activități de creștere a gradului de empatie în societate vizează colaborarea cu mass-media pentru a prezenta pe de o parte activități/proiecte de succes, care să permită scăderea „oboselii de a fi empatic” („empathy fatigue”, Stoewen, 2020), dar și pentru a facilita intercunoașterea, a crește proximitatea și a reduce distanța dintre grupuri. În același timp, sunt necesare campanii anti-discriminare în diverse contexte (piața muncii, instituții de învățământ, instituții sanitare etc.) și pentru diverse categorii de persoane (persoane cu dizabilități, persoane vârstnice, tineri, persoane de etnie romă etc.).

Concluzii

În ultimii ani se remarcă o creștere a utilizării conceptului de intersecționalitate atât în rândul unor strategii și alte politici publice, cât și în activitatea ONG-urilor. ONG-urile române, feministe și LGBT+ sunt în acest moment organizațiile care îl utilizează cel mai adesea în România. Cu toate acestea, există în continuare o nevoie de înțelegere aprofundată a conceptului atât prin sesiuni de formare, cât și prin studii aplicate. Aspectul identitar este important și este perceput mai bine în mediul neguvernamental. Datele arată însă că în situațiile în care o persoană prezintă atât identitate etnică, cât și o altă identitate ca dizabilitatea sau sărăcia, criteriul etnic se estompează în percepția celorlalți. Intersecționalitatea este cea care oferă cea mai bună modalitate de deconstrucție a unei ierarhizări a vulnerabilităților, tocmai pentru că toate identitățile sunt puse în lumină în același timp și la aceeași intensitate. În acord cu grila conceptuală intersecțională, programele și politicile publice trebuie să le acorde întâietate în același timp tuturor acestor identități – de unde nevoia de reconfigurare în special a instrumentelor de politici publice, înspre abordări integrate și intersecționale.

În același timp, dimensiunea sistemică a intersecționalității, structurile în care funcționează atât individul – potențial beneficiar – cât și ONG-ul care oferă servicii sunt mai puțin abordate de către sectorul neguvernamental românesc. Prin dimensiune sistemică ne referim în special la mecanisme, practici și instituții care creează și influențează contextul în care funcționează atât potențialii beneficiari, cei cu vulnerabilități intersecționale, cât și ONG-urile care oferă servicii de sprijin. Conceptul de intersecționalitate este perceput, în acest moment, în special prin raportare la iden-

tități, vulnerabilități și privilegii și mai puțin prin abordarea sistemică.

Conceptul de intersecționalitate trebuie înțeles nu doar în legătură cu beneficiarii, ci și cu personalul din ONG-uri (angajați, membri, voluntari), fiind nevoie de implementarea lui în activitatea curentă a organizației. Astfel, dacă există o diversitate în creștere în ce privește angajații existenți, este nevoie de o mai bună gestionare a nevoilor lor, având în vedere nivelul ridicat de suprasolicitare și burnout și lipsa echilibrului între profesie și viața personală.

Unul din aspectele importante ale studiului este spectrul larg identificat ca fiind persoane vulnerabile în România, către care putem spori empatia prin măsuri și programe dedicate. Printre categoriile menționate se numără: persoane de etnie romă, persoane LGBT+, refugiați, victime ale violenței domestice, persoane în vârstă, persoane cu dizabilități, persoane cu tulburări și nevoi mintale, aparținătorii (persoane care au în îngrijire persoane vulnerabile; persoane care își cresc singure copiii), persoane care trăiesc în sărăcie, victime ale violenței în familie, persoanele fără adăpost, victime ale traficului de persoane, șomerii, persoane care au adicții sau care suferă de diferite boli cronice etc.

În final, înțelegem că intersecționalitatea poate fi modulată conform realităților din teren, în ceea ce ține de activitățile organizațiilor pentru beneficiari, cu accent pe demnitatea umană și cu centrare pe necesitatea de a răspunde nevoilor sinergice, iar identitatea rămâne elementul cheie pentru a înțelege mai bine nevoile persoanei sau ale grupului, în strânsă legătură cu aspectele sistematice care influențează atât persoanele vulnerabile, cât și ONG-urile care vin în sprijinul acestora.

Bibliografie

Alwang, Jeffrey; Siegel, Paul B.; Jorgensen, Steen L. (2001). Vulnerability: A view from different disciplines, Social protection discussion paper no. 0115. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/636921468765021121/pdf/multi0page.pdf>

Batson, C.D. (2011). These things called empathy: Eight related but distinct phenomena. In J. Decety & W. Ickes (eds.), *The social neuroscience of empathy* (pp. 3-15). Cambridge, MA: MIT Press

Brawley, Edward A. și Martinez-Brawley, Emilia E. (1999). Promoting Social Justice in Partnership with the Mass Media. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 26(2), pp. 63-86. <https://doi.org/10.15453/0191-5096.2569>

Clark, Gregory. (2014). *The son also rises: surnames and the history of social mobility*. Series: *The Princeton Economic History of the Western World, Book 49*, Princeton University Press.

Crenshaw, Kimberlé. (1991). Mapping the margins: intersectionality, identity politics and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), pp. 1241-1299.

David, Cezara, (coord.); Barbu, Simona; Columban, Alexandra; David, Cezara; Prisacariu, Dani. (2020). *Nediscriminarea în educație. O analiză a situației actuale din perspectiva nediscriminării în mai multe sectoare ale sistemului educațional românesc*. București: Centrul de Resurse Juridice

European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, Fredman, S. (2016). *Intersectional discrimination in EU gender equality and non-discrimination law*, Publications Office, <https://data.europa.eu/doi/10.2838/241520>

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2023). *Roma in 10 European Countries Main Results*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Fineman, Martha Albertson. (2008). The vulnerable subject: anchoring equality in the human condition. *Yale Journal of Law and Feminism*. 20(1), pp. 8-40. https://openyls.law.yale.edu/bitstream/handle/20.500.13051/6993/03_20YaleJL_Feminism1_2008_2009.pdf?sequence=2&

Hankivsky, Olena; Grace, Daniel; Hunting, Gemm,; Giesbrecht, Melissa; Fridkin, Alycia; Ruddrum, Sarah; Ferlatte, Olivier; Clark, Natalie. (2014). An intersectionality-based policy analysis framework: critical reflections on a methodology for advancing equity. *International Journal of Equity in Health* 13, 119. <https://doi.org/10.1186/s12939-014-0119-x>

Holman, Daniel; Salway, Sarah; Bell, Andrew; Beach, Brian; Adebajo, Adewale; Ali, Nuzhat; Butt, Jabeer. (2021). Can intersectionality help with understanding and tackling health inequalities? Perspectives of professional stakeholders. *Health Research Policy and Systems*, Vol. 19, 97. <https://doi.org/10.1186/s12961-021-00742-w>

Hongcharu, Boonchai. (2024). The changing roles of mass media amidst the growth of the digital media. *Cogent Social Sciences*, 10(1). <https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2297721>

Iacoboni, M. (2008). *Mirroring people: The new science of how we connect with others*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Ignățoiu-Sora, Emanuela; Mastellari, Jonathan; Oprea, Roxana; Toiviainen, Marjaana. (2021). *Intersecționalitatea (manual)*. București: CLNR, https://www.clnr.ro/wp-content/uploads/2021/12/Training-manual_Ro.pdf

Iordache, Adriana (coord.); Ignățoiu-Sora, Emanuela; Bello, Barbara Giovanna; Lempiö, Heidi; Enache, Anca. (2021). *Discriminarea Intersecțională: Analiză comparativă a cadrului legal din Finlanda, Italia și România*. București: CLNR. https://www.clnr.ro/wp-content/uploads/2021/11/Analiza-comparativa-legislatie_RO.pdf

Iordache, Adriana; Petrescu, Claudia; Ignățoiu-Sora, Emanuela. (2022). Implementing the principle of intersectionality in EU and national legislation. București: CLNR, https://old.clnr.ro/wp-content/uploads/2022/06/Policy-Report_FINAL.pdf

Iordache, Adriana; Petrescu, Claudia; Ignățoiu-Sora, Emanuela. (2022). Implementarea principiului intersecționalității în legislația din România. București: CLNR, <https://clnr.ro/wp-content/uploads/2023/01/RO-Policy-Brief.pdf>

Kapilashrami, Anuj; Hankivsky, Olena. (2018). Intersectionality and why it matters to global health. *Lancet*. 391(10140):2589-2591. doi: 10.1016/S0140-6736(18)31431-4.

Krizsan, Andrea; Zentai, Violetta. (2012). Institutionalizing Intersectionality in Central and Eastern Europe: Hungary, Poland, Romania, and Slovenia. In: Krizsan, A.; Skjeie, H.; Squires, J. (eds) *Institutionalizing Intersectionality*. Gender and Politics series. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137031068_7

Krucks, Sonia. (2005). Simone de Beauvoir and the Politics of Privilege. *Hypatia*. 20(1):178-205. doi:10.1111/j.1527-2001.2005.tb00378.x

Manduca, Robert. (2018). Income Inequality and the Persistence of Racial Economic Disparities. *Sociological Science* 5: 182-205.

McIntosh, Peggy. (1989). White Privilege: Unpacking the Invisible Knapsack. *Peace and Freedom Magazine*, July/August, pp. 10-12. https://med.umn.edu/sites/med.umn.edu/files/2022-12/White-Privilege_McIntosh-1989.pdf

Mihalache, Flavius. (2020). *Mediul rural între 1990 și 2020. Transformări și decalaje*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană

Mocetti, Sauro; Barone, Guglielmo. (2016). What's your (sur)name? Intergenerational mobility over six centuries. <https://cepr.org/voxeu/columns/whats-your-surname-intergenerational-mobility-over-six-centuries>

- Moudatsou Maria; Stavropoulou Areti; Philalithis Anastas; Koukouli Sofia. (2020). The Role of Empathy in Health and Social Care Professionals. *Healthcare (Basel)*, 8(1):26. doi: 10.3390/healthcare8010026.
- Naudé, Wim; Santos-Paulino, Amelia U.; McGillivray, Mark. (2009). Measuring Vulnerability: An Overview and Introduction. *Oxford Development Studies*, 37(3), 183–191. <https://doi.org/10.1080/13600810903085792>
- Preoteasa, Ana Maria; Șerban, Monica; Tarnovschi, Daniela. (2011). Situația romilor în România, 2011. Între incluziune socială și migrație. București: Fundația Soros România
- Riess, Helen. (2017). The Science of Empathy. *Journal of Patient Experience*, 4(2): 74-77. doi: 10.1177/2374373517699267
- Stoewen DL. (2020). Moving from compassion fatigue to compassion resilience Part 4: Signs and consequences of compassion fatigue. *Canadian Veterinary Journal*, 61(11):1207-1209.
- Turvey, Rosario. (2007). Vulnerability assessment of developing countries: the case of small island developing states. *Development Policy Review*, 25 (2), pp. 243-264. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7679.2007.00368.x>
- Vakulenko, Anastasia. (2007). 'Islamic Headscarves' and the European Convention On Human Rights: an Intersectional Perspective. *Social & Legal Studies*, 16(2), 183-199. <https://doi.org/10.1177/0964663907076527>
- Voicu, Bogdan (coord.); Constantinescu, Simona; Andersen, Ștefania; Țălнар-Naghi, Dana; Niță (Opincaru), Irina; Balogh Márton; Kivu, Mircea; Comșa, Mircea; Voicu, Ovidiu; Radu, Bogdan Mihai; Angi, Daniela; Dumitrescu, Vlad. (2024). România 2024. Sectorul neguvernamental. Profil, tendințe, provocări. București: FDSC.
- Wilkinson, Helen; Whittington, Richard; Perry, Lorraine; Eames, Catrin. (2017). Examining the relationship between burnout and empathy in healthcare professionals: A systematic review, *Burn Res.*; 6:18-29. doi: 10.1016/j.burn.2017.06.003
- Young, Iris Marion. (1990). Justice and Politics of Difference. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Anexă I. ONG-uri care au participat la cercetarea calitativă

A. Interviu în profunzime

- Asociația Niciodată Singur – Prietenii Vârstnicilor
- Asociația E-Romnija
- Fundația Estuar
- Asociația Mozaic
- UNICEF
- Fundația Comunitară București
- Asociația Pe Stop (2 interviuri)
- Asociația Moșelor Independente

B. ONG-uri care au participat la cercetarea calitativă (atelier participativ)

- Asociația Magic
- Asociația InfinitEdu
- Asociația Moșelor Independente
- Fundația Regală Margareta a României
- ACCEPT România
- MozaiQ
- Asociația „Ana și Copiii”
- Centrul pentru Legislație Nonprofit
- Autism Voice
- Agenția Împreună
- Asociația The Social Incubator
- Asociația Română pentru Intoleranța la Gluten – ARIG
- Asociația SAMAS - Sănătate pentru Mame și Sugari
- Facultatea de Științe Politice – Universitatea din București

**CLAUDIA PETRESCU
EMANUELA IGNĂȚOIU-SORA**

INTERSECȚIONALITATEA ÎNȚRE CONCEPT ȘI PRACTICĂ

Cum este înțeles și implementat conceptul de intersecționalitate
în rândul organizațiilor neguvernamentale românești

